

S I E V I E T E R A I Ņ A D A R B O S .

Māksla ir dzīves atziņas veids. Mākslinieks cenšas uztvert, saprast un attēlot dzīves parādības. Savas domas tas ieliek mākslinieciskos tēlos. Šiem tēliem jābūt dzīviem un patiesiem. Jo vairāk dzejnieks spēj ielikt savos tēlos dzīvības un gara, jo skaistāka un varenāka top viņa māksla.

Daudz cilvēku mākslā meklē un atrod tikai baudu. Bet ir arī tādi, kas mākslai, kā jaunam evaņģelijam atver savu sirdi un meklē tur glābiņu no visām šaubām un grūtuma. Rainis ir viens no tiem.

Rainis mums savu mākslu sniedz kā dzīvības mācību, kas cilvēkā atmodina bezgalības un mūžības ideju, liek tam dzīvot un ciest. Viņš rāda dzīves skumjo īstenību, bet meklē arī viņas jēgu. Rāda traģisko plaisu starp dzīvi un ideālu un meklē, kur tai pāri tikt. Dzīves gaišie spēki uzveic tumšos, dzīvība uzveic nāvi, diena nakti, gaisma tumsu. Cilvēka mūžs ir tikai īsa vēja trīsa bezgalīgā vētras un negaisu simfonijā. Katrai dvēselei, katrai sirdij ir savs noslēpumains skaistums un šis skaistums nedrīkst pazust mūžībā neieskanējis. Kas par to, ka dzīve ir sāpes! Ciest nozīmē - dzīvot un cīnīties. Dzīve ir cīņa, cīņa bez

miera un žēlastības par garīgo brīvību, par augstiem cilvēces ideāliem. Tikai uz priekšu, uz augšu!-

"Es ritu tālāk ritu, es ritu projām ritu"- ir "Gala un sākuma" pamatmotīvs.

"Vēl ciņa nav galā un nebeigsies" un "mainies uz augšu" sauc Spīdola. "Ugunī un naktī".

Tā visa Raiņa māksla ir viena rituma dziesma. Šis ritums ir dzīves kolektīvā ritma atbalss. Dzirdam un jūtam nemitīgu virzīšanos uz priekšu, nemitīgu pārveidošanos jaunos veidos un jaunās skaņās.

Brīžiem Raiņa māksla šķiet mierīga, vienkārša un dzidra, kā viņa dzimtenes Latgales klusie ezeri, Viņa atspoguļo sevī visas apkārtnes krāsas un padziļina ēnas, lai ilgāk paliktu atmiņā tiem, kas neaizmirst. Bet tad šis dzidrais ezers atraujas no savu jauno dienu zemes un paceļas gaisos, lai spožos lokos grieztos līdz ar sauli, pasauli un cilvēces gala mērķiem. Jo ne tikai dzejnieka personīgās un viņa laikmeta ciešanas pauž viņa dzeja. No katras rindas plūst mums pretī visas cilvēces mūžīgās sāpes. Šīs sāpes liek Raiņa varoņiem ciest un bojā iet. Katra personīgā laime ir arī visu laime. Raiņa cilvēka pirmais pienākums ir saprast, ka mūsu sīko dzīvi mēs paceļam augstāk, ja pildam pienākumu, ja ikdienas pelēkajos

metos pūlamies ieaust brīnišķīgos saules un gaismas audus. Mēs nedrīkstam patvaļīgi rīkoties ar savu dzīvi, mums jāatbild par katru soli:

"Kad mana dzīve būtu,
Tik mana vien-
Man viegli būtu nomest
To katru dien.-"

(428.lpp. Gals un sākums)

„Lai ko lielu radītu, vajag būt lielam pašam sevi, lai sauli izstarotu, vajag nest sauli sevi", saka lielais franču rakstnieks Romens Rollans. Šī doma atbalsojas arī Raiņa darbos. Arī viņa ideāls ir apgārta ētiska personība. Patieso lielumu ir cilvēks sasniedzis, ja viņš spēj kalpot citiem, neprasot sev nekā. Cilvēkam jātop garīgi brīvam, jāaug un jāveidojas, lai sasniegtu šo ideālu. Arvienu augstāk ved stāvais kalnu ceļš, arvienu vientuļāk jūtas kalnā kāpējs:

-Tad kļūsi vientuļīgāks gads pēc gada
No tevis atšķelsies pēc drauga draugs.-

(Tālās nosk.zilā vakarā
301.lpp.).

Bet cilvēkam jāmacās palikt vienam visu vidū, domāt vienam par visiem un vajadzības gadījumā arī

iet - vienam pret visiem. Jo liela un skaista dvēsele nevar saplūst ar savu apkārtni. **T**ai mūžam jābūt vienai, un vienai jānes visas zemes ilgas un sāpes. Raiņa īpatnā dziļākā tragēdija ir šī tumsā un baigā vientuļība:

"Vienmēr viens un pats-
Debess dzīlē manas zvaigznes skats.
Simts un tūkstots zvaigžņu apkārt mirdz,
Visos mūžos viens no visiem šķirts-
Vienmēr viens un pats.-"

"Gals un sākums" (487.lpp.)

Raiņa cilvēks nav loceklis nepārtrauktā dabas ķēdē, viņš ir asi atšķirts no visa un tas ir viņa lepnums un lāsts. Visi Raiņa varoņi, vai tas ir Jāzeps, vai Ilja Muromietis smagi sajūt šo akmeņaino slogu. Ilja rudens dienā sēž klajā izdegušā stepē un ir gluži viens ar savām domām:

"Neatsaucas manam saucienam neviens.
Nav ne debesīs, ne zemē kāda balss
Ij ne atbalss nav.
Ij ne vēja pūsmas četrās pasaul's malās jūt.
Ij ne gaisi trīs, ne zāles galiņš stepē kust.
Viens tu Ilja, viens.-"

"Ilja Muromietis" 217.lpp.

Neviens viņa neatmin un nevienam viņa vairs nevajag. Tāpat ir ar Jāzepu. Piepildījis sevi un savu dzīves uzdevumu, viņš noliek savu godību un kails kā atnācis, tā arī aiziet nezināmās tālēs. Tāpat klājas arī citiem Raiņa varoņiem. Tie visi ir augstu garīgu vērtību radītāji un nesēji, bet viņi paliek sveši dzīvei. Tā viņus bieži aizved projām tukšos sniega klajumos, no kuŗienes tad ceļa atpakaļ vairs nav. Tik sirds var klusi tvīkt un ilgoties, vēl arī tur, pēc mīlas, siltuma un sirsnības. Var visu mūžu degt un neizdegt, - bet mīlas tomēr neatrast.

Raiņa jaunības draugs Pauls Dauge ir sarakstījis monografiju par Raini krievu valodā, kuŗā tas nosauc viņu par cīņas, saules un mīlas dzejnieku. Un tiešām - cīņa, saule un mīla ir tās stīgas, kas Raini valdzina visvairāk. Tās viņa darbos arī skan vissmalkāk un skaistāk. Tās sauc un aicina, ved un rāda ceļu caur tumsu uz gaismu, caur nakti uz rītu, caur tuksnesi - tagadni uz saules valsti - nākotni. Cilvēces likteņi veidojas viņa rokās, gaismas un gara sinteze atrod viņa dzejas tēlos savu piepildījumu. Bet Rainim ar to vēl nepietiek. Cilvēces - lielās saimes loceklis ir latviešu tauta. Mīļā dzimtene - tik maza daļiņa no

lielās pasaules. Bet sirdī tās abas guļ dziļi, dziļi. Dvēsele skumji atbalso latviešu tautas un dzimtenes ciešanas un priekus. Spīdola "Ugunī un naktī" saka:

"Es gribu mācīties robežas
Šaurumā tikt pie pilnības
Pēc mērķa sniegties vistuvākā."

(Uguns un nakts).
107. lpp.

Tā tad - no tālā jānāk atpakaļ uz tuvo, no pasaules uz dzimteni, no cilvēces uz tautu. Jāmācās dzīvot augstajiem cilvēces ideāliem tepat vistuvākajā apkārtnē. Kā kokam jāturas ar saknēm dziļi dzimtā zemē, kaut zari slejas pretī tālēm, saulei, vējiem. Ir jāveido arī latvju tautas liktenis un jāpalīdz tai mainīties uz augšu.- Bet lai to spētu - un lai ciņā nepagurtu - ar sauli un ar mīlu jāapbruņo sirds.

Domātājs, dzejnieks un cīnītājs atrod Rainī laimīgu saskaņu. Lepnas ir viņa domas un liela ticība latviešu tautas un visas cilvēces nākotnei. Rainis cīnītājs ir audzis kopā ar savu tautu un laiku, Latvijā kopā ar viņu un viņš tai ir devis garīgo dzīvību. Kā tāli zvani viņa balss svešumā visus ilgos gadus sauca, modināja, ierosināja un mudināja.

Rainis ir atmodinājis arī tautas garu. Tas dzi-

vo tālāk viņa mākslas tēlos: Lāčplēsī, Indulī, Antiņā, Totā un pauž sava laikmeta lielās idejas. Latviešu tautai ir bijis jāiziet cauri tumšai un gaŗai Velnu naktij, jācīnās ar dažādiem pūķiem un briesmoņiem. Bet tautas dvēsele ir saulei rada - tā arī nosaukta saules vārdā - par Saulcerīti. To gan ir sagūstījusi Melnā māte un ieslēgusi stikla kalnā ledus zārkā. Tur to apsargā septiņi melni kraukļi. Tāpat Lelde - Saulcerītes garīgā māsa lugā "Spēlēju, dancoju" smok apakšzemē un gaida, kas atbrīvos to no gaŗā mūžu miega! Tikai Antiņš un Tots spēj tās glābt no nāves ar savu garavieglumu.

Arī "Krauklītis" reāli atspoguļo senatnes kolorītu. Te redzam latviešu tautu svešā varā savai dzīvei atrautu, ne tikai trīspadsmitā gadsimta rāmjos, bet arī pasaules kaŗā un vācu okupācijas laikā. Raiņa ģenijs ar varenu spēku un plašumu ierauj savas fantazijas ugunīs arvien jaunus vēstures slāņus un rāda latviešu tautas dvēseli un viņas ilgas pēc brīvības un cilvēcības no aizvēstures laikiem līdz mūsu dienām. Vents, Magone un panāksnieki ar sarkanbaltā karodziņa nesējiem papildina to, ko Rainis jau ielicis Lāčplēsī un Spīdolā, Totā, Leldē un citos tēlos.

Visi Raiņa varoņi cīnās par gaismu un brīvību, pret tumsu un verdzību un tiecas kalpot ne tikai sev un savai tautai, bet visai cilvēcei. Cīņa brīžiem top smaga un traģiska. Bet Raiņa traģisms arvien nobeidzas ar gaišu izskaņu, kuŗā atviz nākotnes tautu kopības un brālības saule. Tā Indulis - kuršu ciltis virsaitis traģēdijā "Indulis un Arija" paceļas pāri savai ciltij un laikmetam un rāda mums Raiņa brīvās nākotnes ideālu. Viņš pareģo:

"Laiks vizot ved mūs visu tautu valstī
Kas balto jūru slēdz kā rotaļā
Un visām tautām brāļu roku sniedz".

(Indulis un Arija 242.lpp.)

Spīdolas pēdējais sauciens ir:

"Vēl cīņa nav galā un nebeigsies-
Tev, Lāčplēsi , Spīdola palīgā ies-"

(Uguns un nakts 138.lpp.)

Mēs jūtam un zinām: lielā cīņas diena vēl priekšā un gaisma reiz uzvarēs tumsu.

Spīdolai atsaucas svešzemnieku sargi "Krauklītī"

"Varai gals, viltum gals-
Varai, visa spiedējai.-"

(Krauklītis 459.lpp.)

Magonei mirstot panāksnieki sadodas rokas ar vedējiem-svešzemniekiem sacīdami:

"Dosimies kopā rokas

Meklēt saules brīnumzemi.-"

(Krauklītis 460.lpp.)

To pašu domu risina vēl tālāk citi Raiņa varoņi, piemēram Jāzeps:

"Es iešu jaunā cīņā cīnīties,

Es savu sposmu vienošu ar sauli,

Es nākšu saskaņā ar visumu."

"Jāzeps un viņa brāļi" (457.lpp.).

Tā Raiņa mākslas ceļa loki vijas atkal atpakaļ no tuvuma uz tālumu, no dzimtenes uz pasauli, no tautas uz cilvēci.

Bet arī cilvēce ir tikai daļa no visuma. Kā visums nemirstīgs, tā arī viņa. Nāve ir tikai dzīves veids. Cilvēces tālākā attīstībā arī nav sprāstas nekādas robežas. Nav robežas starp "es" un "cits", starp "taisns" un "netaisns", starp "būt" un "nebūt". Dzīve ir nemitīga attīstība, bet attīstība ir cīņa. Šai cīņā cilvēki bieži dara viens otram pāri, nīst un nicina viens otru. Tādēļ jāpūlas būt cilvēcīgiem. Jāmācās staigāt pa cilvēka dvēseles bezgalīgajiem labi-

rintiem un neapmaldīties. Arī Raiņa varoņi cenšas būt, ne tikai brīvības kaŗotāji, bet arī jaunu ētisku vērtību radītāji. Ar jaunu spēcīgu garu tie grib apskaidrot cilvēces ceļu, veidot un vest dzīvi uz augšu. Raiņa varoņi māca cīnīties par lieliem ideāliem jaunā, lielā, skaistā cīņā. Cīņā cilvēks nedrīkst lietāt zemus ieročus. Kas lietā zemu ieroci, tas pats ir zems. Nedrīkst arī prasīt par padarīto darbu algu, par jūtām baudu un par sāpēm veldzi. Katrs darbs nes pats sevī izlīdzni, savā tagadnē, ne nākotnē. Kā par labu, tā arī par ļaunu nevar atmaksāt pēc laika. Izlīdzne tiek uzturēta ar to, ka viss pāriet, bet nekas nezūd. Dārgākās mantas cilvēkam ir: dzīvība, jaunība un mīlība. Tās nav ne nopelns, ne balva, tās tikai uzliek viņam augstus un svētus pienākumus. Visaugstākais pienākums ir mīlestība, liela un dziļa, tā, - kas visu saprot un visu piedod, tā - kas neprasa, tik dod un dod. Vispirms jākalpo šai mīlestībai, jo tā ir augstākā patiesība zemes virsū. Cilvēkiem bieži nevar palīdzēt, bet var viņus tomēr saprast un mīlēt - pie tādas atziņas nonāk Jāzeps - Raiņa cilvēku mīlestības spēcīgākais paudējs. Bet šī mīlestība nav tikai atsevišķa cilvēka psihiskie pārdzīvojumi vien,

tā ir pārindividuāla, vispārcilvēcīga ilgošanās pēc mīlas. Mīlestībā cilvēks augstu paceļas pāri ikdienai un deg sevī kā saule, izplatīdams gaismu un siltumu. Mīlestība liek cilvēkam sajūst visu skaistuma pilnību, atklājot augstāko patiesību, kuŗu tas steigams meklē pasaules laukā. Rainis tic, ka mīlestības spēks reiz pārveidos pasauli, atpestīs cilvēci un atnesīs tai to laimi un saskaņu, pēc kuŗas tā tik ļoti ilgojas. Bet savu lielo uzdevumu mīlestība var veikt tikai tad, ja tai palīdz sievietē.

Tikai sievietē ar savu mīlu aizvedīs cilvēci skaistā saules zemē, kur saplūdīs kopā lielā saskaņā daile, mīla un patiesība. No sievietes tēla mirdz skaistuma gaisma, kas ļauj mums noģist lielo nākamības laimi, ko senās ilgās un gaidās meklē sapņu audzes. Sievietē - šai krāšņajā zemes ziedā, glabājas viss, kas dzīvē augsts un svēts.

Raiņa domas par mīlestību un sievieti ir dziļas un apģarotas:

"Viss dzīves daiļums nāk no sievietes,
Bez tās mēs dzīves nastu nepanestu.
Viss dzīves mīļums nāk no sievietes,

Bez tās mēs tumsībā un naidā dvestu."

Addio bella (76.lpp.)

Visus Raiņa darbus apstaro sievietes mīlestības gaisma. Jau pašā pirmajā dzeju krājumā "Tālās noskaņas zilā vakarā", lai gan tur vēl dominē sabiedriskais motīvs, ir jau nodaļa "Zelta tvaiks", kur Rainis parādās kā mīlas dzejnieks. Kad dzīves smagums, vientulība un skumjas smacē sirdi - lai aizmirstos - viņš vežas divās sarkanās saulītēs, kas plūst no sīko pirkstiņu rožu kristalla:

"Un spied manim acis cieti ciet-

Visa pasaule rožainā gaismā man šķiet.-"

(Tālās nosk.zilā vak.-318.lpp.)

Mīlas maigās rokas noņem dvēselei smagās moku segas, dod ierosmi un spēku darbam. Bet šie vēl mīlas laime ir pārāk vienkārša un vārīga. Dzejnieka dvēseles dziļumus tā nespēj piepildīt. Sirds slīgst atpakaļ savā smagumā un skumst, jo "mīla - tomēr vīla."

Šāda skumjas sirds dziesma ir "Gals un sākums". Te dzejnieks meklē citu līdzekli ar ko pārspēt sāpes. Ar mīlu vien vairs nepietiek. Sabiedriskajam motīvam pievienojas filozofiski un tīri cilvēcīgi motīvi. Savas sīkās sāpes katram jāsviež lielajā cilvēces sāpju

jūrā, jāpalīdz citiem, tad vairošies pasaulē prieks un mazināsies sāpes. Tad izaugs spēja nest un veikt visu dzīves smagumu.

Bet tālāk, dzeju krājumos "Addio bella" un "Sudrabotā gaismā" Rainis stāsta tikai par sievieti. Te viņš ļauj runāt vienīgi savai sirdij un tā izskan augstākās mīlestības un slavas dziesmā - himnā sievietei. Sieviete ir dzīves pamatelements un uz viņas pleciem balstās visas pasaules dzīvība. Dzeju krājums "Sudrabotā gaismā" veltīts tikai sievietēm:

"Jūs dzimtenei un dzīvei simbols esat,-
Jūs visu lietu skaistā pamatskaņa
Jūs mazās rokās pasaul's loku nesat.-

No jūsu laipnās sirds nāks rīta zvaņa,
No tās man tumsā zaigoja jau brīnums,
Ko dzīvē tik spēj izteikt mana maņa.

No jūsmas kusīs netice un smīnums,
Nāks ziedons, dailē pārvaldošā mīla
Un smaidā vērtīsies viss ļaužu grīnums.

Mums priekā lielā nākamības ķīla"

"Sudr. gaismā" (255. lpp.)

Ap sievieti dūc un laistās visas skaņas un krāsas. Tagadējā dzīve ir nabaga, bez skaistuma un cēluma. Dziļās sērās un vientulīgā tukšumā sirds klusi tiecas pēc draudzības un tuvuma. Nāk ilgas un atnes jausmas par laimi un jaunu saulainu rītu. Gribas sēsties uz bezdelīgas spārniem un laisties līdz. Prieks apņem visu, kam pieskaņas sievietes rokas. Tās ir pilnas ar maigumu un veldzi un prot dzīvi darīt gaišu un vieglu:

"Cik manā mūžā laimes pabijušas-

Tas bij no sievietēm: ij sāpes visas

Cik deva tās, pēc labu atnesušas."

Sudr.gaismā (383.lpp.)

Maigā sievietes tēlā atmirdz arī nākotnes laiku nojauta, jo sievietei garīgi tuva ir jaunatne. To viņa glabā cieši ieslēgtu savā sirdī un visas klusās domas iet uz viņu. Jaunatne būs tā, kas palīdzēs sievietei veikt viņas lielo mīlestības darbu. Tādēļ jāārda nost šķēršļu kaudzes, jāgludina ceļš sievietei un jaunatnei, jo tikai pa šo ceļu nāks lielākas pārvērtības un dzīves atjaunotne. Rainis tic, ka sieviete vadīs viņu arī vēl pēc nāves pa zvaigžņu telpu, un viņas gaŗie zelta mati vizēs mīlestībā un kārsies

pār zemi līdzīgi saules stariem. Ja visu pasauli sa-
lauzītu drupās, pārvērstu bezveidībā, arī tad tā at-
kal atdzimtu sievietes smaidā.

Mīlestība ir spēks, kas spēj radīt jaunu dzīvi. Darbā
un meklētāja gaitās dzejnieks vēlētos par saviem bied-
riem sievieti un jaunatni, lai kopīgi tiektos pēc
skaistākas dzīves un saules. Sieviete un jaunatne ir
dzīves jauno ritmu nesēji. Bet dažreiz dzejnieku māc
arī šaubas. Vai mīla tikai būs tā, kas atpestīs dzī-
vi, kas atnesīs lielo saskaņu? Jo dziļāka mīlestība,
jo asākas top arī šaubas. Dvēseli sagrauj izmisums un
drūmas nāves nojautas. Bet šādu tumšu brīžu tomēr ir
maz. Sievietes mīlas mirdzums un gaisma, saules un
ziedu elpa plūst visam pāri. Kad dzejnieka domas tai
pieskaņas, viņa dvēselē viss top skaidrs un gaišs. Ir
tik labi, mīla dod laimi un dziļu mieru. Dzīve aizplūst
kā skaista melodija:

"Ir mīla brīnum brīnišķa
Nekā, nekā tai nevaj' ga-
Un dara visu, visu.

Tā mazam iedod lielumu
Tā skarbam iedveš maigumu
Tā augšā paceļ kritušu

Tā atdzīvin ij mirušu

Es kaistu, kas es dzisu"

Sudr.gaisma (369.lpp..)

Rodas jautājums, kādū sievieti Rainis tēlo savās dzejās?— Tā nav modernās Eiropas civīlizētā sieviete, nav tagadējā, rupjā baudu laikmeta izpaudums. Raiņa sieviete ir smalka, vārīga, jaunavīgi kautra meitene, sirds sapņu un ilgu tēls ar savu mīlu, kā ziedu smaržu:

"Visi ziedi treju smaržu,

Četru bija dzeltenie:

Saldes smaržas, līgsmes smaržas,

Neizteiktas mīlas smaržas,

Ceturtā smarža bija:

Jaunu dienu pavasara"

Sudr.gaisma (294.lpp.)

Rainis devis viņai ļoti daudz un dažādus vārdus: savādā meitene, svešādā meitene, zelta taurenītis, jūras gaigaliņa, balta bērza bārbaliņa, smildziņa, Skaidriņa, Lelde, Solveidziņa. Tie ir kā dārgi zelta trauki, kam jāglabā viss dzīves prieks un maigums. Visbiežāki gan viņš sauc Solveidziņu. Tā ir viņa mīļais saules bērns, daiļlais brīnums, kas dod spēku dzīvot:

"No tava vārda
Gribu dzīvot,
Šo saules mūžu
Līdz citām zvaigznēm".

Sudr.g. (313.lpp.)

Šķiet, Raiņa dziesmas par sievieti ir atbalss no tās mūžīgās mīlestības simfonijas, ko Ibsens ir radījis ar savu Solveigas tēlu. Solveigas mūžs bij skaists dziedājums par ticību, cerību un mīlestību. Raiņa sieviete ir tuvu rada Ibsena Solveigai un tapēc tik bieži dzirdam arī viņas vārdu. Brīžiem pat liekas, Raiņa sieviete var vēl pārspēt, mīlestībā nepārspējamo, Ibsena tēlu ar savas dvēseles gaismu un smaržu. Dzejniekam liekas, tā nav reāla būtne, ikdienas cilvēks, bet gara, prieka un daiļuma iemiesojums. Viņš salīdzina to ar taurenīti:

"Taurenīt, manu zelta taurenīt-

Tāda kā tu-

Tik saules un ziedu smaržā lai mīt! -

Es ziedu krūmiņu gribu tev iedēstīt,

Sēsties tur tu:

Ikrīt no smaržas putekļiem iebaudīt!-

Meties uz rokas man spārniņus paplātīt,-

Mans prieciņš tu!-

Es sargāšos krāsas no spārniņiem nobirkstīt."

Sudr .g. (300 lpp..)

Daudz dzeju Rainis veltījis arī sievietes ārējam daiļumam. Visvairāk to valdzina acis, šīs dziļās dvēseles dzelmes. Acis spēj pārkausēt cilvēku ar mīlu un smaidiem un pārspēj pat sauli ar savu spožumu. Viss sievietes stāvs dveš maigumu un vieglumu. Viss tē tīrs, dzidrs, saulains. Sievietes rokas - smalkas un liegas:

"Man liekas, šie sīkie pirkstiņi

No rožu kristalla izdrāzti."

Tālās nosk.zilā vakarā
(318.lpp..).

Zelta matu pīnes saules staru pielijušas mirdz tam visu gažo mūža tumsu un mirdzēs arī vēl pēc nāves:

"Kad svešā gaismā telpa spulgos palsi,

Man vizēs tavi gašie zelta mati"

Sudr.g. (385.lpp.)

Bet sievietes miesas daiļums ir tikai viņas gara daiļuma atspīdums, un visvairāk dzeju Rainis ir veltījis tieši gara daiļumam, Sirds ir sievietes visskaistākā un vērtīgākā rota. Sievietes dvēsele - tā ir uguns, kas spēj nevien apzīlbināt un apstarot citus, bet arī sa-

degt pati sevī. Mīlestība ir šīs dvēseles pilnīgākais izstarojums. Sievietes mīlestība ir bezgala liela un pašreizliedzīga, spēj panest visu. Tā pārvērš arī mīlamo cilvēku, liek tam nemitīgi augt un attīstīties uz pilnību. Māca tam domāt ne tikai par sevi vien, māca mīlēt arī citus cilvēkus, visu pasauli. Mīlestība - skaidra un dvēselīga ir jaunas gara kultūras pamats. Bez viņas cilvēce nevar atraisīt savus spēkus, veidot un radīt jaunu dzīvi, sasniegt pilnību.

"Sudrabortās gaismas" klasiski skaidrais miers mūs aizrauj un atgādina indiešu dzejnieka Rabindranata Tagores mīlestības dziesmas, sevišķi "Dārznieku" un "Upurdziesmas". Te mēs tuvojamies Raina radīšanas dziļākai izpratnei, ieraugam to avotu, no kura izniris viņa mākslas brīnums. Te atveras mākslas tīrā būtība, absolūtais daiļums. Daiļums, kad tas runā ar puķēm, kokiem, vējiem un debess zilumu. Dzejnieks nomet visus kultūras ieročus, paliek pats par bērnu, kas rotaļājas pļavā ar ziediem un saules audiem. Jūtam, Rainis sludina jaunu gara kultūru, jaunu tikumu - sievietes dvēseles skaidrību. Tā jaunai dzīvei visus stiprus darīs:

"Ir dota sieviete par zemes ziedu,
Iekš viņas turam visu augst' un svētu
Iekš viņas nedaiļa un ļauna viedu"

Sudr.g. (382 lpp.)

Sudrabortās gaismas lirika ir brīnišķīga sievietes reliģija. Katrā rindā jūtam apgarotu ticību saulei, sievietei un jaunatnei:

"Nāk sieviete, nāk jaunatne, nāk mīla,
Uz saules valsti aizved viņas draudzes."

Sudr.g. (384.lpp.)

Neviens latviešu rakstnieks nav tā cildinājis sievieti kā Rainis. Visas ilgas un vēlējumi, kas vēl klusi slēpjas dzejnieka sirds dziļumā izskan šādos vārdos:

"Lai zeme tevi svētī zaļiem ziediem,
Lai saule tevī svētī siltiem glāstiem,
Lai gaisi tevi svētī saldām smarzām,
Lai diena tevi svētī jauniem darbiem,
Lai tevi svētī nakts, kā mani tu -
Ar visām balvām kopā un ar tevi!"

Sudr.g. (369.lpp..)

Vairāk labu vēlēt un dziļāk izjust, liekas, nevar.

Jautājumam par sievieti un mīlestību Rainis arī savās drāmās ir ierādījis ievērojamu vietu. Dažreiz sieviete ir drāmas varone, centrālā figūra, kas virza un vada drāmas darbību, veido likteņus, atrisina problēmas. Tāda ir Maija lūgā "Mīla stiprāka par nāvi", Dedze - "Rīgas raganā", Baiba - "Pūt vējiņi", Magone - "Krauklītī" un vēl citas. Sievietes pastāvīgā vieta tomēr ir blakus vīrietim. Vīrietis ir radītājs, aktīvais spēks, kas veido dzīvi un virza uz priekšu. Sieviete tam blakus iedvesmotāja, apskaidrotāja un audzinātāja. Tā uzņem, satur kopā un dod tālāk to, ko vīrietis ir izcīnījis un sasniedzis. Ar savu mīlu tā apgaro vīrieša - radītāja gribu un dod tai jaunus impulsus. Vīrietis dara darbu, sieviete ar savu mīlu dod tam dzīvību un garu.

Sievietes nozīmi Rainis arī savās dramās ir augsti ideālizējis. Apgarotas un trauslas ir viņa attiecības ar to. Rainis neskatās uz sievieti un viņas uzdevumiem dzīvē tā, kā to parasti mēdz darīt. Viņa skats netver sīko ikdienas dzīvi, bet ko citu. Dzeju krājumos "Sudrabortā gaismā" un "Addio bella" viņš mēģina dot ideālu sievietes tēlu un noskaidrot viņas dziļāko būtību, nesaistot to ar reālo dzīvi, cilvē-

kiem un viņu savstarpējām attiecībām. Drāmās mēs redzam, ka tiek risināts tālāk tas pats jautājums. Raiņi maz nodarbina sievietes oikonomiskais, sabiedriskais un politiskais stāvoklis tagadējā sabiedrībā un cīņa par savām tiesībām. Viņa viedoklis ir tīri garīgs. Viņš interesējas par to: kas ir sieviete, kādas ir viņas dvēseles īpatnības, kāds ir viņas uzdevums dzīvē, kur izpaužas viņas lielākais spēks, ar ko tā atšķiras no vīrieša, ko sieviete vīrietim dod un ko saņem pretī. Raiņa sieviete necīnās par savām tiesībām reālajā dzīvē, bet izcīna dziļu iekšēju cīņu ar savu sirdi par sava gara tiesībām. Sievietes dvēsele ir tā pasaule, no kuŗas Rainis prot iznest izjūtu un sapņu dārgumus. Viņš spēj nojaust pat neapzinīgo viņas dvēselē un padarīt skaidru un saprotamu.

Sieviete pati meklē savu dziļāko būtību, grib augstu un svētu turēt savu uzdevumu un pienākumu. Ilgojas ne tikai dzīvi sapņot, bet arī to dzīvot. Ne tikai vīrietis, arī sieviete var būt augsti ētiska, garīgi brīva personība, var būt cilvēks, kas cenšas papildīt savas ilgas, atrast pats sevi. Vēstures gaitā vīrietis ir bijis valdnieks un veidojis sievieti tādu, kādu gribējis. Tagad sieviete pati grib līdzīgi runāt,

veidot pati sevi un savu dzīvi pēc savas sirds prasībām.

Sieviete savā dvēseles dzīvē ir viengabalaina un harmoniska. Ja to kas interesē, viņam tam nododas ar visu sirdi. Sievietes dvēseles dziļākie slāņi ir kā gredzeni, kas savērti cits citā, ja vienu pavelk, citi velkas līdz. Sieviete ir vairāk emocionāla, intuitīva būte, vīrietis - intelektuāla. Vīrietī dažādās psihiskās sfairas ir vairāk diferencētas. Pēc tās saskaņas, ko sieviete sevī glabā, vīrietis vēl tikai cenšas.

Bieži drāmas smaguma punkts ir sievietes mīlestības psiholoģijā. Mīlestība ir augstākais uzdevums viņas dzīvē, viņas liktenis, bet tā nekad nesniedz viņai personīgo laimi. Visa dzīve paiet ciešanās. Tās vada un valda dzīvi. Te tās izsauc notikumu nejaušība, te tās izaug no cilvēka dziļākās būtības, kad mīla saderas ar kādu citu spēku, piemēram, pienākumu. Vīrietis šo mīlestību atrod un redz tik tad, kad ir jau par vēlu, kad dzīve jau sadragāta. Tāds liktenis ir visām Raiņa varonēm.- Baiba, Vizbulīte, Dina, Magone, Maija, Dedze - visas aiziet bojā nedzīvojušas, bez prieka, bez laimes. Tomēr arī visstiprākā vīrie-

ša personība nespēj ieslēgties gluži viena, aiziet pilnīgā vientulībā, uzglabājot turklāt savu spēku un ideālismu. Vīrietis to spēj vienīgi sievietes atbalstīts. Sieviete palīdz atrisināt viņa dzīves morālistisko uzdevumu, palīdz tam tapt par personību, dzīvot lielu un bagātu dzīvi.

Piemēram, Asnate ar savu lielo garīgo spēku un cēlumu palīdz Jāzepam pārvarēt atriebības kāri, aizmirst visu ļauno un naidu. "Taisnība tev tā, tik piedot, apžēlot-" viņa saka. Un Jāzepam drīz jāatzīst, ka viņai taisnība. Raiņa sieviete ar savu bezgalīgo mīlu kļūst par vīrieša sirdsapziņu, palīdz viņam pārspēt pašam sevi, nonākt līdz gara brīvei.

Piemēram, Asnate ir Jazepa klusā balss, kas nekad viņā nenorimst., Kad Jāzepam sāk pietrūkt spēka cīnīties pašam ar sevi, kad naidis sāk ņemt virsroku, Asnate tam klusi atgādina:

"Kas sevi mīl un savu taisnību,

Tas visu pasauli, sev dara šauru

No sevis atstumj nost, līdz paliek viens"

(437.lpp.).

Ar šiem vārdiem ir parādīts ceļš, pa kuru Jāzepam jāiet. Ir jāpiedod brāļiem, jo sirds saka; nevar pret

ļunu cīnīties ar ļunu. Ir jāiet meklēt lielā taisnība, tā, kas vieno visumu un salauž pasaules balstus.

Sievietes dvēseles dziļākās ilgas ir, lai mīlestība būtu apgarota, dzidra un skaista. Tikai tad tā atrod viņas dvēselē vajadzīgo ētisko pamatojumu. Tādām jābūt arī vīrieša un sievietes attiecībām. Abiem kopā tiem jāpanāk harmoniska vienība, kur valda vienlīdzība un cilvēcība. Vīrietim jāatzīst arī cilvēcīgais sievietes dvēselē. Skaisti ir būt par ideālu un dzīves saturu, iedvesmotāju un ideju aizdedzinātāju, bet par visu augstāk stāv garīgā vienlīdzība un tuvums. Bieži sieviete aiziet ar sāpēm sirdī par savas pirmās maigās mīlas nepiepildīšanu, aiziet aizlauzta un pazemota. Katru iekšēji brīvu sievieti visvairāk sāpina tas, ka vīrietis negrib, vai nevar iejusties viņas mīlestībā, neredz un nedzird viņas dvēseles ilgas, domādams tikai par savu darbu un dzīves uzdevumu. Spilgtākais piemērs tam ir Jāzeps un Dinas sastapšanās pie drausmīgās bedres tuksnesī. Dinas sirdī ir uzziējis vientuļš brīnumziēds - mīla uz Jāzepsu. To viņa aiznes un atdod Jāzepam un mīlai līdzī atdod arī savu dzīvību. Bet Jāzepam nav miera. Viņš domā par saviem sapņiem un par brāļu naidu. Tas aizpilda viņa dzīvi tā, kā Dinai paliek pāri tik maza, maza daļiņa.

Viņa to apzinās un skumji saka:

"Ak, kā tu mani nesaproti Jāzep,
Tu sapņo savu domu, neredz mani,
Tu dari pāri man, kā brāļi tev,
Man jāmirst, jāmirst, mīli mani!"

(334.lpp.)

Visas Raiņa sievietes dziļāk jūt un tālāk redz, kā vīrietis, un viņas mīlestību visdziļāk izsaka Šekspira Jūlijas vārdi: "Mana mīlestība ir dziļa un bagāta kā jūra, jo vairāk es dodu, jo vairāk es iegūstu un mans devums un guvums abi ir bezgalīgi."

Raiņa sieviete nav tikai zināma laikmeta lieciniece. Viņa sevī glabā to cilvēka dvēseles sastāvdaļu, kas ir, bija un būs visos laikmetos. Tās pašas sāpes un prieki, kas cilvēces mūža ceļu ir apmirdzējušas gadu tūkstošiem cauri, veido pasauli arī vēl šodien. Sievietes dvēselē, kā skaidrā ūdenī, visas ēnu un gaismas rotaļas atspīd dziļi un skaidri un uzglabājas ilgi. Laiks iet uz priekšu, bet cilvēka sirds ir vienmēr tā pati. Dedze "Rīgas raganā" saka par sevi un savām biedrenēm:

"Mums gadus neskaitīt ļauts,
Mēs, Spīdolas cilts, paši darīnam

Sev dzīves laiku,-
Mēs gadus izplēšam, saspiežam
Kā miglas tvaiku."

(Rīgas ragana 25.lpp.)

Rainis nav radījis arī tipisku latviešu sievietes tēlu. Augstāka par tautību tam cilvēcība. Tik pat silti un sirsnīgi viņš tēlo maigo jūdu jaunavu Dinu, kā vienkāršo kuršu meiteni Vizbulīti, vai cēlo, varonīgo Maiju, kuŗas tautība nemaz nav zināma. Tie ir dziļi vispārcilvēcīgi tēli, kas pauž Raiņa pasaules uzskatu un viņa domas par sievieti. Šo tēlu vērtība un spēks ir augsti tikumiskā, pašreiziedzīgā mīlestībā. Cīņa vispārības un cilvēces labā tiek uz brīdi it kā aizmirsta. Rainis ļauj spīdēt vienai dvēselei, lai tā ar savu gaismu apspīdētu un sasildītu citas. Liekas, taisni šos vientuļos spīdekļus viņš ir mīlējis visvairāk un vērtējis visaugstāk. Tēlodams un analizēdams sievietes dvēseli Rainis izsaka atziņu, ka viņas mīlestība ir stiprāka par nāvi. Dina traģēdijā "Jāzeps un viņa brāļi". Maija traģēdijā "Mīla stiprāka par nāvi" un Vizbulīte "Indulī un Arijā" atdod dzīvību ar prieku par šo atziņu. Bet visai dzīvei cauri, kaut sirdij gurstot, skan vēl otra: "ak mīla ne-

prasa, tik dod un dod". Uz šādu atziņu pamata Rainis ir veidojis šos trīs sieviešu tēlus. Te viņa sapņi un idejas ir ieliktas dzīvos uzskatāmos tēlos, psiholoģiski skaidros un pareizos, un, lai pilnīgi saprastu Raiņa sievietes dziļāko būtību un viņas iekšējo misiju, ir jāmēģina raksturot un saprast šīs personības. Tās savukārt ir saistītas ar visu Raiņa ideju pasauli un gaitu un viņa drāmu galvenajiem varoņiem.

Brīnišķīgākais no šiem tēliem ir Dina. Te Raiņa sievietes ideālizācija ir sasniegusi augstāko pakāpi. Dina ir tīras, dievišķīgas mīlestības iemiesojums, kas uzplaukst un sadeg savā mīlā. Bet viņas liktenis ir cieši kopā saaudzis ar Jāzēpa dzīvi un likteni.

"Jāzeps un viņa brāļi" ir tragēdija par mīlu un naidu, par atriebību un piedošanu. "Lai me ir miers", saka Jāzeps, "tas nāca caur māti - un māte bij mīla". Tā tad - laime ir mīla. Ir jāpanāk, lai mīla izdeldē naidu, lai dzīvi apstaro saule, tad būs arī laime. Bet kā to sasniegt, kā tikt pāri naidam? - Atliek tikai cīņa.-

Vispirms te cīnās divi dažādi saimniecības veidi, divas kultūras, zemkopība un lopkopība. Jāzeps grib būt zemkopis, tādēļ tam jācīnās ar brāļiem. Tie

ir gani un grib tādi palikt. Tie nespēj saprast Jāzēpa ilgas pēc saules, pēc tīra darba zelta kviešu laukos. Tiem prieks kaut lopus truliem dunciem un skatīties, kad kārpās. Jāzepam viss tas riebj, viņš negrib un nespēj būt tāds, kā brāļi. Jēkabam viņš saka:

"Es negribu būt gans, ne mūžu vadīt

Ar lopiem kopā piesmakušās kūtis.

Man tīras rokas būs un baltas drēbes,

Es cietu māju celšu, sēšu kviešus,

Kā vīraks kūpēs mani tīrumi,

Kā kokļu stīgas līgos slaikie stiebri.

Es brāļus barošu ar savu maizi

Kad pāri ies pār viņiem zemes vējš.

(261.lpp..)

Bet arī Jēkabs domā, ka ar zemkopību nodarboties esot sievu darbs. Vīra prāts esot šķēps, vairogs - naidis. Tik Izraēļa sievas saprot un ciena Jāzēpa darbu. Ar laipnu godbijību tās vēro viņa gaitas un ir laimīgas to dienu, kad redz Jāzēpu ejam gar kviešu laukiem. Dina, cēlākā no Izraēļa sievām, savas sirds spogulī redz Jāzēpa tālāko dzīves ceļu atmirdzam maigumā un slavā. Viņa zin labāk par Jāzēpu pašu, cik tālu iet viņa ilgas un cik lieli ir viņa ideāli:

"Tev ausis nedzird vēl un acis neredz,
Tu savas saimes pats vēl nepazīsti.
Vai nejutī nekad tu sapņotājs?
Tev laipnas visas Izraeļa sievas-
Kad vien tu gaŗām aizej pļāvējām,
Kaut arī acis nepaceļ uz viņam,
Tad tomēr - tās ir laimīgas to dienu.
Teic: šodien redzējām to jaunekli,
Kas maigs kā saules stars pār kviešiem iet,
Kas kviešus mīl un tās, kas kviešus pļauj
Mēs visas zinām tavus dieva sapņus,
Kā kūļus sējāt, un kā zvaigznes nāca.
Reiz visi kūļus sies, reiz kviesis veiks,
Un tu caur kviesi un caur tevi maigums,
Un sievu maigumā būs tava saime,
Un zvaigznes nāks un maigumam tās lieksies."

(328.lpp.)

Arī Jāzeps pats kavējas, dīvainas varas vilkts, pie meitenēm, kas pļauj kviešus un ļauj pazust ganāmām aitām. Tādēļ brāļu naidis aug arvienu lielāks. Bet Jāzepa sirdī ir daudz mīlas un maiguma. Viņš visus gribētu apņemt ar savu mīlu un nevar paciest, ka brāļi ļauni:

"Un kad jūs brāļi neesat man mīļi-
Kam lai es visu savu mīlu doodu?
Tā plesties grib kā pavasara maurs.
No mazā brālīša vēl paliek pāri,
No mēmās kustoņas, no putniem atliek,
No zaļām ganībām un zelta kviešiem,
No tuksness smilts, no vēja un no debess.
Uz dzīvām dvēs' lēm mīla prasās iet,
Uz jums, kas esat man tie tuvākie,
Pie jums lai pasaule man sāk un beidzas."

(286.lpp.)

Vēl lielāks top brāļu naidis, kad Jēkabs svētī Jāzepu, pareģodams tam uzvaru pār zemi un brāļiem. Bet augstākā pakāpe ir sasniegta tad, kad Jāzeps izstāsta savus sapņus. Tad brāļi nolād viņu un iemet bedrē, domādami, ka ar to ir Jāzeps un viņa sapņi uzvarēti. Un liekas tiesām, naidis ir uzvarējis mīlu, ļaunais labo, nakts dienu. Bet tas tik uz brīdi. Mūžam neuzveikts paliek cilvēka brīvais, radošais gars. Jāzeps tic savam garam, kas ir daļa no Dieva lielā sapņa. Var uzvarēt miesas, bet ne garu un cerības:

"Bet nenoslāps tik gars un mirdams nemirs,
Nāks saules sūtņi - spārnus klās zem kājām
Un spēcīgs celsos es uz sauli augšā." (457.lpp.)

Pirmoreiz domas par spožo saules zemi un nemirstību izsaka Dina, sajūdzdama sevi nāvei tuvu:

"Tur stāva klints, tur neuzkāp ne kaza
Bet es tur uzkāpšu un palikšu,
Tur saule paņems mani atpakaļ."

(336.lpp.)

Un Jāzeps, izcīnījis lielo cīņu, panacis mīlas uzvaru pār naidu, tik vēl sajūt ilgas pēc saules un Dinas un beidz dzīvi tiem pašiem vārdiem:

"Tur stāva klints, tur Dina, tur es kāpšu".

(457.lpp.)

Redzams, Jāzeps risina tālāk domu, ko tam devusi Dina un vēlas iet turp, kur ir aizgājusi viņa. Jāzēpa dzīvē viņa ir skaists sapnis, kas met gaismu pār viņa mūža ceļu. Skaistākais, ko Dina var dot Jāzēpam, ir viņas mīla. Tā vijas kopā ar Jāzēpa sapņiem un pilda viņa dzīvi. Dina ir sieviete, kas spēj tikai mīlēt un uzpurēties, par sevi nedomājot. Tragēdijas nebūtu, ja arī Jāzeps spētu to pašu. Bet Jāzeps arī mīlā grib palikts savs un nesaprot, ka tam pret visu arī viss jānodod pretī. Un ne tikai mīlēt vien, arī valdīt grib viņa sirds un lepni pacelties visiem pāri. Mīlu meklējot un par mīlu cīnoties, viņš tomēr neredz un nesaprot, cik liela ir Dinas mīlestība un acis tam atveras

tik tad, kad viņa upurē tam pēdējo - savu dzīvību.
Tad Jāzeps aizgrābts nokrīt ceļos un izsaucas:

"Svētā, svētā-

Tu mīlu mani dves, kā kvēlē vējš!-

Kas var pret divu mīlu šalti spēt?-"

Tik tad jau ir par vēlu. Dina zina, ka viņai jāmirst,
un ir laimīga, ka var savu dzīvību atdot par Jāzepu,
tā pēkšņi sadegt un izsmaržot. Ne stiedzēt gadiem il-
gi, lai bez siltuma un gaismas smarža zūd, bez mīlas
dvēsele. Citas laimes viņas dzīvē nav:

"Bet viena puķe smaržu sniedz tik saulei,

Tā es - kad sauli ēno, vīstu es -

Un grūt ir neziēdēt, bet vīst ir viegli-

Un ciest un krist un mirt, kad ziedējusi!"

(334.lpp..)

Dina gan vēlas, lai Jāzeps to saprastu, lai viņas sirds
ilgas neizskanētu tukšumā un visas smaržas neaiznestu
tikai vēji, bet lai Jāzeps tās sajustu. Tādēļ viņas
mīlestības stāsts izklausās kā maigs pārmetums Jāze-
pam, kā bailes:

"Mans zieds dves smaržā visu manu dvēsli.-

Visstraujāk, saldāk smaržo baltie ziedi,

Bet zelta atturīgi - es, es baltais.-

Uzreiz es visu tevīmatdevu-
Nu manai dvēselēi vairs smaržas nav,-
Vai mani mīli tādu?"

(333.lpp.)

Dinas mīlestība ir stiprāka par nāvi un dara arī Jāzepu stipru. Viņa redz Jāzepa dzīves moku ceļu un iedzina viņā gara trauksmi un varonību. Māca arī viņu mīlēt, māca neprasiēt, tik dot un dot, teikdama:

"Ak mīla neprasa, tik dod un dod
Un visu brāļu naidu atmaksā
Tik liels ir naidis, ka kalns, tik dziļš kā bedre-
Un tik ir mīla lielāka par naidu,
Kā saule kalnu sedz un bedri pilda."

(329.lpp.)

Jāzeps šos vārdus atceļas visu mūžu un tie top par viņa dzīves augstāko bausli. Tāpat viņš glabā arī Dinas mīlu. Kad viņš nonāk Eģiptē, kad jau slava un bagātība vijas ap viņu un Asnate dāvā tam savu mīlu un maigumu, viņš vēl vienmēr ilgojas pēc sava jaunības sapņa un ideāla - pēc Dinas. Asnate jūt, ka Jāzeps tai svešs, jūt starp sevi un viņu it kā sienu un skumst, jo sirds tai slāpst pēc sirsnības un tuvuma:

"Tu mani bieži esi nedzirdējis,
Kad sevī aizslēdzies aiz sala sienām,

Un mana dvēš'le viena tumsā sēd"

(375.lpp.)

Cīnīdamies par savu taisnību un lauздams savu dvēseli
lai tā spētu piedot un neatmaksātu ļaunu ar ļaunu -
Jāzēps vienmēr jūt Dīnu sev tuvu esam, un domājot par
taisnību, viņam jādomā arī par to:

"Ak, Dīna, tā gan taisnību man deva,
Kas visa pasaule pret taisnību?-"

(436.lpp.)

Tā tad tas, ko Dīna tam devusi, ir tas augstākais.

Pēdējā Dīnas balva Jāzepam ir vēlēšanās: atdot
viņu sev pašam. Viņa nāk brīdināt to, lai sargās no
brāļu naida, nes tam mīlu un svētību no Izraeļa mei-
tām: Kautrīgi tā saka Jāzepam:

"Še, skūpstī manu muti! Manu muti
Ir skūpstījušas Izraeļa meitas!-
Šais lūpās vācu skūpstus, dotus tev,
Daudz, daudzu saldību no visiem ziediem."

(328.lpp.)

Un kad viņa visu izteikusi un visu atdevusi, tā izņem
no azotes mazu dunci:

"Šis duncis bij mans sargs - ņem viņu tu,
Šī mana balva augstāka par mīlu

Ar to es tevi atdošu sev pašam."

(335.lpp.)

Pēc šī upura Dinai vairs atliek tik viens ceļš - nāve, un viņa ir gatava to iet. Vēl pēc ilgiem gadiem Ēģiptē Jāzeps sirds glabā atmiņas arī par šo mīlestības upuri, ko tam devusi Dina, un viņš saka Asnatei:

"Neviens man neļauj mani - Dina viena"

(438.lpp.)

Atdodama viņu sev pašam Dina ir sapratusi un piepildījusi Jāzeps svētākās ilgas. Zūd gan viņas pašas dzīve, bet to zaudēt, upurēt mīlai ir laime, un, vēl ar pēdējo dvēseles smaržu vilni izplūst maigi svētīšanas vārdi, kas dziļi ietver Jāzeps likteni:

"Ņem augli šē no debess un no rasas,
No dzelmes, mēness, saules, augstiem kalniem,
Ņem tos, tie bij pie citiem jauniem augļiem,
Pie cilvēka - tie dos tev vairāk spēka.-
Lai tava dvēsele zaļo šis koks, kas neliedz
Pie lapām lapas raisīt mūžam jaunas,
Ko slepens avots slaka - mana sirds,
Tā mana svētība, to ašāk ņem.-

(334.lpp.)

Dinas tēlā Rainis ir ielicis savu svētāko domu par

sievieti un viņas uzdevumu. Sieviete ir mīlas priesteriene un viņas uzdevums ir vairot mīlu mūsu dzīvē. Dinas dvēselē Jāzeps atrod arī atbildi uz liktenīgo jautājumu: kas laime ir un kā pie viņas tikt?-

Otru, Dinas līdzīgu, tēlu Rainis ir devis traģēdijā "Indulis un Ārija". Tā ir Vizbulīte - vienkārša, klusa kuršu meitene, gandrīz vēl bērns, Induļa kalpone. Viņu var saukt par Dinas mazo māsiņu. Arī viņas sirds zin un prot dzīvē tikai vienu - mīlēt. Arī viņas mīla neprasa, tik dod un dod un ir stiprāka par nāvi. Kā sīks vientuļš ziediņš, uzplaucis klusā meža stūrī, ilgojas tik pēc saules, tā Vizbulīte pēc mīlas. Viņas saule - Indulis. Kad tas parādās viņas tuvumā, viņai liekas - visa pasaule atmirdz gaismā un priekā un mazo dvēselīti silti apņem laimes staru vilnis. Nekā vairāk tā nevēlas, ka būt viņa tuvumā, dzirdēt viņa balsi, just viņa skatu. Un kad tas dažreiz garām ejot, tā klusi viņai galvu noglāsta, kā mīlam bērnam, tad dziļi mazajā sirdī skaidrs avots atveras un viņa gaviļē:

"Es, tava rasas lāse, izgarošu.

Tev tavu stalto puķi veldzēšu.

Vēl dziedot mirdzēšu kā stars tev acīs!

Še man dvaša tev -"

(213.lpp.).

Visas savas domas, kā zelta stīgas tā vij ap Induļa dzīvi:

"Ak Indul - kaut tikai tev būtu labi.-"

Vizbulīte pati par sevi, viņas dzīve nav nekas. Ir tikai Indulis un tas dod arī viņas dzīvei vērtību. Ja nebūtu Induļa - viņas dzīve būtu lieka un nevajadzīga. Kad Ārija jautā, vai viņa mīl Induli, tā atbild vienkārši:

"Nu es jau viņa esmu.-"

Es mazā lāsīte, viņš lielais ezers
Iekš viņa uguns, es tik dzirkstīte,
Es Vizbulīte, viņš tas zaļais mežs,
Iekš kuņa augu es bez apziņas". (60.lpp.)

Viņa pati nemaz neapzinās, ka mīl Induli, tik sajūt sevi kā daļu no viņa.

"Es nezinu, es nezinu nekā,
Es viņā ieslēgta, kā smarža ziedā,
Kā rītiņš dienā, ēna piezarē"

(62.lpp.)

Tā sajūt tik vajadzību tam kalpot, jo daļai jākalpo vesēlam. Šī kalpošana ir pašizliedzīga sevis atdošana, un to, ko viņa, neviens cits Indulim nespēj dot, neviens nevar ieņemt viņas cietu:

"Neviens tur nespēj ieņemt manu vietu
Kad nebūs manis, vieta tukša būs
Kā egles pakāje bez zālītes"

(61.lpp.)

Ārija nesaprot, kā Vizbulīte tā var runāt. Viņai liekas, tā runā tikai verdzene, ne brīvs cilvēks. Bet Vizbulīte arī to nezina, vai viņa verdzene. Viņa zin tik vienu: "kaut Indulim būtu labi". Tad arī viņai labi. Kas Indulim mīļš, mīļš arī viņai, ko ienīst Indulis, nīst arī viņa.

"Ko mīlē viņš, to es, un neprasu;

Ko ienīst viņš, to es, un neskatos.

Es mīļo māti kodīšu ar prieku,

Es nikno ienaidnieku glaudīšu --

Man cita prieka nav, ka tikai viņš.

"Ind.un Ār." /60.lpp. /

Visa Vizbulītes dzīve ir tikai klusa, skaista mīlas dziesma. Ar savu mīlu tā grib raisīt Indulim sāpes no sirds, sargāt, lai nekas ļauns tam nenotiktu:

"Ļauj, lai tie dzeloņi dur man, ne tev" viņa saka Indulim, kad tas liek viņai projām iet un sargāties no briesmām. Kad Ārija jautā tai, vai Indulis arī viņu mīl, Vizbulīte klusi atbild:

"Ja, viņš ir labs,

Viņš dod man bārei ēst un dzert un gērbties."

/61.lpp./

Tik pieticīga un pazemīga ir viņas mazā dvēselīte.

Viņa zin arī to, ka Indulim mīļa Arija, bet šī doma viņas sirdī nemet ne apvainojumu, ne rūgtumu. Vienīgā vēlēšanās ir: kaut tikai Indulis laimīgs būtu un kaut viņa varētu palīdzēt tam pie laimes tikt. Pat nāvē ejot vēl uz Vizbulītes lūpām lūst Induļa vārds un viņa domā: kaut Indulim dzīvē mīlas nepietrūktu. Tikai tad tā var mierīgi mirt, kad redz, ka Ārijas mīlestība tomēr to vadīs un sargās cik vien tā spēs.

Salīdzinot Vizbulīti ar Dinu redzam, ka abām šīm sievietēm ir vienādas dvēseles pamatīpašības vienāds mūžs un liktenis. Maigums un liels dvēseles spēks raksturo, kā vienu, tā otru. Mīlēt un uzpurēties mīļa cilvēka labā ir viņu abu dzīves reliģija. Abas tās klausā tikai savai sirdij. Vizbulītes dzīve ir balva Indulim. Dina atdāvina sevi lai nestu laimi un svētību Jāzepam. Tās ir gaišas, augsti ideālas personības, kam realajā dzīvē nav vietas. Ārija Vizbulīti sauc par ziedu dvēselīti un tāda ir arī Dina. Bet katram ziedam un zālītei ir sava smarža. Dziļāk ieskatoties šo meiteņu sirdīs un vērojot viņu gaitas, atrodam tādas dvēseles spējas un īpašības, ar ko tās atšķiras viena no otras. Dina ir aizsniegusi augstāku gara pakāpi, kā Vizbulīte. Pat Jāzepam viņa var rādīt ceļu uz atziņu augstumiem, var ierosināt un apskaidrot viņa

domas un darbus, un ar savu mīlu iedēdzināt viņā lielās idejas. Jāzēpa skumjo dzīvi silda un aplaimo tikai saule un Dina. Vizbulīte nav tāda. Viņas atziņu pasaule ir šaurāka un nabagāka. Viņas mazā sirds ir gan brīnišķīgākā manta pasaulē, bet apgarot Induļa darbu, iedēdzināt viņā gara trauksmi, rādīt tam ceļu, to viņa nespēj. Bet varonim nepietiek tikai ar sirds siltumu un maigumu, tam ir jāprot arī degt un slāpt pēc augstākām atziņām. Garam jātop lielam un spēcīgam, Vizbulītei lielā gara pasaule ir tāla un sveša un tāpēc viņa paliek arī Indulim tāla un sveša. Viņš var tik viņu kā bērnu apmīļot, bet nevar mīlēt. Induli ilgas dzen pie Ārijas, jo tāspēj tam dot ne tikai to, ko prasa sirds, bet arī to, ko vēlas gars. Vizbulīte arī pati ziņ, cik viņa maza un neievērojama un ka Induli laimīgu darīt viņa nespēj. Kad Ārija jautā: "Kam Indulis manā vietā neņem tevi", tā pazemīgi atbild: "Kas puķi aizsviedīs un zāli ņems?" Viņa saprot un dziļi izjūt savu likteni, bet nesūdzas! "Sirds sāpēt pieradusi" - viņa saka.

Arī Vizbulītes mīlestība citādas dabas, kā Dinas mīlestība. Tā ir pazemīga un pacietīga. Vizbulīte klusi ļauj dienu no dienas savai sirdij noasiņot un ir laimīga, jo tas notiek Induļa dēļ. Viņa pat nevēlas, lai tas

kādreiz būtu citādi un pēc Induļa mīlas pat ilgoties nedrīkst.

Dina ir straujāka, apgarotāka, nemierīgāka un alkst Jāzepa mīlestības. Viņā viss pēkšņi iedegas, kā sausi zari tūksnesī un mostas vēlēšanās: kaut mirkli arī izbaudīt mīlas laimi, lai nezūd dzīve bez gaismas un mirdzuma.

"Vēl ļauj man dzīvot īsus, īsus mirklus,

ļauj tevi skaut un skūpstīt vēl - tad gals."

"Jāzeps u. viņa br." / 334. lpp. /

Dina ir lepns zieds, Vizbulīte tikai niecīga zālīte. Dinas dzīve rit augstos lokos ap sauli. Vizbulīte klusi sapņojot nozied lielās egles pakājē un viņas ilgas to augstāk neuznes, kā līdz egles galotnei.

Vēl ar Dinu un Vizbulīti vienu ceļu iet Maija - tragēdijā "Mīla stiprāka par nāvi". Arī šī luga ir augsta dziesma sievietei un mīlai. Maijas tēls autora idejiskā skatījumā izstaro pārcilvēcīgu gaišumu un vieglumu. Tas zīmēts skaistiem smalkiem vilcieniem, apvienojot daudz ceļu dvēseles īpašību: tikumību, uzticību, dvēseles smalkjūtību, labvēlību, drusciņ maiga, laipna humora un lielu varonību. Viņa ir arī tragēdijas galvenā varone.

Maija ir pilspārvaldnieka Greifa audžubērns. Greifs

to ir atradis kaujas laukā priekš 20 gadiem, pusdzīvu starp līķiem. Tagad tā ir daiļa jaunava, ko visi mīl un ciena. Viņa zin savu pagātni, zin, ka miroņi tai bijuši tēva un mātes vietā. Tas dara Maijas dvēseli skumju un viņa sajūt arī savu dzīvību, kā aizlauztu zaru karājamies par tumšiem, dziļiem ūdeņiem. Dzīve, nākotne tai liekas baiga un sveša. Arī cilvēki liekas sveši, ļauni un ciet-sirdīgi, un bieži tā domā par miroņiem. Tie viņai šķiet labāki un tuvāki par cilvēkiem. Kā sāpīgās atmiņās dzi-vodama, tā pavēļ Heilam savas dvēseles tumšās sāpju durvis dziedādama savu mīlo dziesmiņu:

"Mana māte mani baņoja
Kaltušām krūtīm.
Mans tēvs mani auklēja
Stingušām rokām.
Visi kaimiņi smaidīja
Atpirgtiem zobiem.
Baltā māte apstājās
Pacēla mani.
Tevīm mani atdeva
Ņem tu un glabā."

58.lpp ./Mīla stipr.par nāvi.

Visi, kas Maiju pazīst, jūt, ka viņa savādāka kā citi.

Viņa liekas nākam no kādas tālas, svešas pasaules. Ir baigi, bet tomēr patīkami būt viņas tuvumā, klausīties viņas dvēseles noslēpumainās šalkas, Arī Heils atzīstas: "Man taisnību sakot ir arvien bijis drusku baigi tavā tuvumā. Tu esi tik sveša pret visu, ko es pazīstu. Tu mani pievelc sev tik neatvairāmi, bet es nekad neesmu drošs, ka es Tevi varētu noturēt. Tu esi kā puķe, kas atraisījusēs no zemes un lido zemes virsū, tu esi kā būte no citas pasaules".

/59.lpp. /

Tādi ir Maijas dvēseles un dzīves pamati. Uz tiem jādibina nākotne, jāceļ laimes pils. Kā Dinai un Vizbulītei, tā arī Maijai: dzīve un laime ir tikai mīlā. Tādā mīlā, kas nekādu dāvanu neņem, bet atdod visu. Jo vairāk atdod, jo pats devējs top bagātāks un laimīgāks. Maijas sirds jūt, kur kāds ir nelaimīgs un steidzas tam palīdzēt, piedot un labu darīt. "Mūsu daba ir mīlēt un tapt mīlētai" saka viņa dārzniekam Heilam. Heils ir viņas līgavainis, tas cilvēks, kam Maija glabā skaistāko, kas ir viņas dvēselē - savu mīlu, kā lielu, svētu balvu. Maija ir laimīga, ka var sevi dāvināt Heilam un viss maigums un priekšs, kas mīt viņas sirdī, plūst dzidrām straumēm prom uz viņu. Viņa savu mīlu apliecina Heilam šādiem vārdiem:

"Tu esi dārznieks
Es esmu roze,
Dari ar mani
Kā tev tīk.-

Tu pieliec dzirkles,
Kas mani griezīs,
Es jūtu roku
Kas mani tur.-

Griez mani, miršu,
Vēl mana dvēs'le,
Tevi kā smaržu
Mīlīgi tur".-

/60.lpp. /

Ar bezgalīgu padevību un uzticību viņa ieliek savu dzīvi Viktora Heila rokās. Šīs rokas ir stipras un Maijas vienīgās ilgas ir:

"Nelaid mani laukā no rokām -

Man ir it kā es tad nomesta mokām.

Tikai tev gribu piederēt un ne mūžam nevienam citam".

/67.lpp./

Tikai tā viņa var laimi dot un saņemt atkal pretī. Abi kopā tie sapņo par nākamo dzīvi un tēlo to brīnišķīgās krāsās.

Bet Maijas mīla un laimes ilgas tomēr jaucas kopā ar baigām nākotnes nojautām. Nāve viņai liekas mīlai daudz tuvāka kā dzīve, jo mīlēt ir taču mirt sev un dzīvot otram. "Tikai jūs, vīrieši, šķiņat mīlu un nāvi, - sieviete mirst vienmēr, kad mīl", viņa saka Heilam, "un sievietes mīla ir stiprāka par nāvi".

Drūmas nāves domas neatstāj Maiju arī Heila tuvumā. Protams, galvenais iemesls tam ir viņas pašas dvēselē, jo tā vienmēr klusi dzied savu skumjo dziesmu par miroņiem, bet ir arī vēl citi cēloņi: pirmkārt, standart-leitnanta Jakubovska mežonīgā kaislība un, otrkārt, viņas līgavaiņa Viktora Heila neprātīgā un netaisnā greizsirdība. - Maijas liktenis cieši saistās ar šo divu cilvēku likteņiem un viņas mīlestībai ir jācīnās ar šīm divām pretējām varām.

Jakubovski Rainis tēlo kā ļaunuma iemiesojumu. Dzērājs, glēvulis, negēlis, zvērs - ar tādiem vārdiem tiek raksturota viņa būtība. Jakubovskis ir rupjš egoists, cilvēks bez sirds, bez ilgām pēc laba un maiga. Ar īstu kaŗa laiku nežēlību viņš ir ar mieru samīt katru, kas cenšas tā nodomus aizkavēt. Viņā mīt gan pavisam pretējas tieksmes: iznīcināt visu labo, kas tam gadās ceļā. Maija ar savu skaistumu un cēlo dvēseli tam ļoti patīk

un viņš to bildina. Bet Maija viņu atraida, jo ir atdevusi savu sirdi Heilam. Redzot Maijas un viņas līgavaiņa laimi, Jakubovski pārņem nevaldāma kaislība un viņš apņemas Maiju iegūt. Sākumā gan tas mēģina pierunāt Maiju ar labu. Viņa dažreiz arī to uzklausa, domādama viņu sirdsdziļumos labu esam un gribēdama tam palīdzēt atsvabināties no ļaunām dziņām un rakstura īpašībām. Maijai liekas, ka Jakubovskis ir ļauns un nelietis tikai tādēļ, ka tam nav neviena tuva cilvēka. Neviens viņam netic un negrib palīdzēt. Maija cer to glābt, bet tas tik vēl pavairo standart-leitnanta necilvēcību un kaislību. Tai pievienojas vēl ļaunums un cietsirdība. Viņš nolemj iegūt Maiju, ja ne ar labu, tad ar varu un viltu un izpostīt viņas laimi. Otrs, Maijas skumju cēlonis ir Heila greizsirdība. Heils ir ideāls un krietns jauneklis ar labu sirdi un šķīstu, smalku dvēseli. Bet līdz Maijas gara augstumam viņš tomēr pacelties nespēj. Viņš nesaprot Maijas gribu palīdzēt Jakubovskim tapt labākam un brīžiem moka savu līgavu ar netaisnu greizsirdību. Tad Maija jūt visvairāk savas dvēseles vientulību, jūt cik tā sveša un tāla dzīvei. Viņa gan ilgojas pēc šīs zemes laimes, bet jūt, ka tā nav viņai lemta, un, ka saduroties ar rupjās zemes cietsirdību tai būs jāaiziet bojā.

Heils Maiju ļoti mīl, bet viņa mīla ir daudz šaurāka, egoistiskāka par Maijas mīlu. Viņa vairāk prasa, nekā dod. Heils redz un ciena Maijā tikai sievieti, bet neredz cilvēku. Maiju viņš uzskata par savu īpašumu un tura to svētu un neaizskarāmu, pats no laimes apreibis. Redzot Jakubovski lakstojamies ap Maiju, viņu sagrābj tik mežonīga greizsirdība, ka viņš varētu pat Maiju nogalināt. To Heils gan neizdara, bet tomēr sagādā viņas sirdij dziļas, smagas sāpes. Maija mēģina runāt ar viņu kā ar cilvēku, saka, ka viņa nevar paciest, ka to tura par īpašumu, par medību suni, ko pasveļpj un kauj. Viņa grib, lai to tura par cilvēku un ciena, ļauj tai brīvību pašai labprātīgi atdot sevi, kam tā vēlas un uz visu mūžu. Heilu tas tikai vēl vairāk sakaitina un viņš Maijai atcērt:

"Dzirdu, dzirdu - brīvības tev vajaga. Vienmēr tu mini savu brīvību. Bet sievietei nevajag nekādas brīvības, viņas brīvība ir pie vīra un vīra azotē."

Te redzam Maijas raksturā iezīmētu tādu līniju, kas to atšķir no abām iepriekšējām Raiņa tragēdiju varonēm: no Dinas un sevišķi no Vizbulītes. Tās ir ilgas pēc sievietes un vīrieša garīgās vienlīdzības. Vizbulīte zin tikai vienu, ka - mīlai klausot vajag nāvē iet un viņas sirds prot tikai klusu ciest un sāpēt. Dina gan vēlas lai

Jāzeps to saprastu, ilgojas būt tam tuva un mīla, bet neprasa, lai Jāzeps atzīst arī viņas personību un īpatnējo domu pasauli. Viņa gan prasa, lai to ciena, bet neprasa, lai dod tai brīvību. Varbūt tas arī tādēļ, ka Dina mīlai var ziedot' tik īsu brīdi - "no tā, kad cīrul's pamostas, līdz tam, kad zīle dziedāt sāk" - .Bet Maija gatavojas ilgai mīlas laimei, visam mūžam un daudz vērtēt un pārdomāt spiež Heila griezsirdība. Viņa to sajūt kā netaisnību un skumji jautā:

"Kāda gan būs mūsu kopdzīve laulībā, kad jau tagad es nevaru dzīvot aiz tavas greizsirdības? Nekad tu nebūsi mierīgs un nomocīsi mani līdz nāvei".

Maiju ļoti tuvina Dina^{arī} un Vizbulīte^{arī}/kopīgais liktenis, uzpurēšanās mīlai un tragiskā bojā eja. Jakubovskis ar viltotas vēstules palīdzību ieviļina Maiju alā, lai piepildītu savu negēlīgo nodomu. Maija saprot, ka viņas baigās nojautas nav bijušas maldīgas. Laime ir bijis tikai sapnis. Lai glābtu mīlu un godu, viņai atliek tik ziedot dzīvību. Varonīgi viņa dodas nāvē un ar to pierāda, ka labais un maigais uzvar pasauli un mīla ir stiprāka par nāvi. Viņa aiziet turp, no kurienes nākusi, pie saviem mīļajiem miroņiem un savu nedzīvoto dzīvi, sappus un ilgas aiznes līdz:

"Es eju pie jums tālie gari, no kuŗiem es iznācu, lai vienā mēnesnīcas naktī pārietu pār tukšiem pasaules laukiem". Arī Maijas tēlā Rainis ir ielicis domu, ka: sievietes mīlestība ir dievišķīga un tā, vienīgā, var veidot dzīvi un likt tai mainīties uz augšu.

Raiņa domas par sievieti pauž vēl citi mākslas tēli un arī tos atrodam visās viņa lugās. Arī šīs Raiņa sievietes ir dziļi vispārcilvecīgas būtes, kam nav sakara ar noteiktu laikmetu un tautu, bet ^{ar} dažādiem vēstures slāņiem. Spīdola, Laimdota, Dedze, Latigora, Asnate, Ārija, Lelde, Saulcerīte - tie visi ir vārdi, ar kuŗiem saistās kādas sievietes dvēseles dzīves izjūtas. Bet viņu dzīves un pasaules uztvere ir citāda. Dina, Vizbulīte un Maija ar katru elpas vilcienu ziedojas savai mīlestībai un ārpus mīlestības neredz un nedzirdz nekā. Arī šīs sievietes gan nenoliedz mīlestības nozīmi. Mīlestība ir un paliek visvarenākais spēks viņu dzīvē, bet viņas dzīvo arī ārpus mīlestības un zin vēl arī ko citu: pienākumu. Piemēram der Dedzes dzīve "Rīgas raganā!" Viņas dvēselē cīnās divi spēki: mīla uz tīranu caru un misija glābt tautu no šā tīrana. Bet viņa uzvar savā mīlestībā šauri personīgās tieksmes un glābj tautu. Tāpat Latigora "Iljā Muromietī"

dzīvo augstākiem centieniem un skatās tālu nākotnē pāri savai personīgai laimei. Pienākumu pildīt liek kāda augstāka ideja, jo visus šos tēlus vada viena kopīga doma: cīņa vispārības un cilvēces labā. Šī cīņa norit dažādos veidos un dažādās pakāpēs. Vispirms dvēsele cīnās viena pati ar sevi, vērodama savu izjūtu un domu gaitu un meklējama cietu un drošu pamatu uz kā nostāties, kad jānodibina attiecības ar sabiedrību un pasauli. Tā ir abstrakta un nenoteikta psihiska kustība, bez reāla objekta un ļoti labi to raksturo Spīdolas vārdi, ko tā saka gan Lāčplēsim, gan pati sev:

"Mainies uz augšu, uz pilnību, uz skaidrību".

Nākošā pakāpe, attiecības ar citiem cilvēkiem un cīņa ar tiem sākas tad, kad sevī slēgtas dvēseles vientulību salauž mīlestība. Tā paver logu uz cilvēku pasauli un no viņas sākas viss attiecību sarežģījums, kas saista cilvēkus. Cīņa sākas, pa lielākai daļai ar mīlu uz otru būti, tad pāriet uz tuvāko apkārtni, uz tautu un uz cilvēci. Attiecībās pret tālākiem cilvēkiem mīlestība pārveidojas par pienākumu un taisnības izjūtu, kas veido cilvēku tikumiskās un tiesiskās attiecības. Ar mīlestību šīs sievietes ieiet daudzveidīgā dzīvē, kas ir pilna ar dažādām dziņām un kaislībām. Mīlestībai jāapskaidro arī cilvēku

individuālās, nacionālās un sabiedriskās attiecības. Aizstāvēt sevi un citus, mīlestība bieži arī ieliet savā pretstatā, naidā. Un cīņa turpinās līdz dvēsele skan harmonijā ar cilvēkiem, ar dabu, visumu un pati ar sevi. Tā izbeidzas, kad pilnība sasniegta.

Bet šos tēlus zīmēdams, Rainis nav domājis tikai par sievietes būtību vien. Tie ir gan dzīvi cilvēki, kas asi un spilgti izjūt dzīves skumjas un gaviles, kas vērtē dzīvi, cīnās par to un grib to veidot. Bet viņu likteni nosaka arī vēl kas cits. Tie ir ideju nesēji, simboli, abstrakcijas, personificējumi. Dzīvi un cilvēku pārdzīvojums tie ietver sevī kā lielos rāmjos, tā izceļot raksturīgāko no vispārējā chaosa un padarot to saprotamu.

Ļoti ievērojama un savdabīga būte ir Spīdola "Ugunī un naktī". Te dzejnieks rādījis mums raksturu, kādu grūti sastapt pasaules literatūrā. Arī latviešu literatūrā šāds tēls mums svešs. Spīdolā ir savienotas visas grūti savienojamās dvēseles īpašības: ļaunās un ideālās. Viņa var gan būt mīļa un maiga, var palīdzēt Lāčplēsim un uzpurēties viņa dēļ, bet var būt arī ļauna, pat ne-
ir
taisna, atriebīga un nežēlīga. Viņa/arī tā, kas liek Lāčplēsim visādus kavēkļus ceļā, kārdina viņu ar savu daiļumu, šķir no Laimdotas un dzen to visādu naidīgu varu

rokās. Spīdola mīl un nīst Lāčplēsi, bet kā mīlā, tā naidā, viņa ir vienmēr liela, lepna, brīva un skaista.

"Es esmu es, es pati nāku,
Es pati aizeju, es nezīnu kurp,-
Kurp tīk -

Es spīdu pati iz savas gaismas". /34.lpp. /

Spīdola redz arī Lāčplēša vājības, neļauj tam nogrimt sīkā laimē un mierā, bet ved to arvien no jauna cīņā ar ienaidniekiem un ar sevi pašu:

"Vēl tavai gaitai nav gals.
Vēl tev tālāk sauc mana balss,
Vēl tu tik ārveidu skāri,
Pār sevi tev būs pāraugt pāri!".-

/ 26.lpp../

Pati sevi un savas attiecības ar Lāčplēsi tā raksturo šādiem vārdiem:

" Es esmu skaistākā par visu,
Kas zemes virsū un zem zemes ellē.
Es daile, arī esmu spēks -
Tu spēks, es daile - mēs sāderam kopā
Mums mērķis viens ir - pilnība.
Es nepastāvu, es esmu kā saule
Es tūkstots krāsās pār zemi laistos,

Mūžam mainos, bet mana dvēs'le
Mainoties paliek caur visiem mūžiem,
Līdzīgi tavam spēkam,
Tavs spēks ir laužts bez manis, tu viens".

/76,77.lpp. /

Te redzam, ka Rainis nav zīmējis vienkāršu raksturu, bet ar geniālu drosmi un oriģinālītāti ir ielicis šīs sievietes tēlā daudz ideju. Tā ir personificēta gaisma, daile, attīstība, mūžīgais nepārtrauktais ritms. Tas visās maiņās paliek un ir mūžības atspīdums. Rainim visa dzīve ir tikai atjaunošanās un pārvēršanās, visa dzīve ir gaita, bez miera, bez atpūtas un gals ir atkal jaunas gaitas sākums. Tāpēc lai pilnīgi saprastu Spīdolas neparasto un sarežģīto raksturu, ir jāsaprot un jāatrisina Raiņa "Uguns un nakts" simbolika. Tas pats jāsaka arī par Dedzi "Rīgas raganā", Latigoru "Iljā Muromietī", Leldi "Spēlēju, dancuju", Saulcerīti, "Zelta Zirgā" un vēl citām sievietēm. Visās šāīs lugās mums gan atvežas plaša un liela psihisko vērtību pasaule, bet tai pāri paceļas Raiņa ideju pasaule, un, domas par sievieti, viņas dzīvi un likteni ir saaustas kopā ar citām vērtībām: nacionālām, sociālām, filosofiskām un ētiskām. Sievietes dvēsele ir paslēpta simbolos, apkārt:

"Zili stikli, zaļi ledi,
Vidū stinga dvēselīte".

"Zelta zirgs"/315 lpp. /

Katram reālam faktam ir pielikta klāt sava nozīme, sava doma. Tā jāatrisina vienmēr pirmā. Ir jāatveļ dziļie simbolu avoti, tikai ^{tad} brīvi plūdīs Raiņa domu un atziņu straume, - un tikai tad spēsim pareizi novērtēt arī šīs sievietes.

Rainis nav aizmirsis pavisam arī latviešu sievieti, lai gan vairāk mīlējis tēlot vispārcilvēci. Maigā un pazemīgā Baibiņa lugā "Pūt vējiņi" ir tīri latviska, tāpat arī Magone "Krauklītī".

Baibiņa un mūsu tautas dziesmu un pasaku bārenītes idealizējums. Viņas dvēsele ir dziļa un klusa, sevī noslēgta, bet nemierīga. Arī viņa dzīvo savas sirds un sapņu pasaulē un reālās dzīves rupjā vara un naidis sacel viņā tikai nemieru un sāpes. Arējs skarbums un atturība, bet dziļi apslēpts iekšējs maigums un vienkārša sirsnība un tikumība - tā ir viņas būtība.

Arī tautas dziesmās un pasakās atrodam šādu latviešu sievietes tēlu. Apdzied tautu meitas drošo sirdi, lepnumu, patstāvību un skarbumu:

"Visi manis lepnas sauca,
Kad es daudzi nerunāju.
Es aiz sava skarbumiņa
Runāt daudzi nevarēju".-

Tautu meita sīva, netaupa asus vārdus:

"Saucu mani sinepīti,
Vēl man bija nātrei būt,
Vēl man bija dzeldināt,
Dažu labu tēva dēlu".

Tautas dziesmu bārenīte ir arī dziļi tikumīga. Tikums ir viņas skaistākā rota.

"Balta nāca tautu meita,
Kā ar sniegu apsnigusi.
Nav ar sniegu apsnigusi,
Nāk ar savu tikumiņu".-

Arī tīri psiholoģiska problēma, ko Rainis risina savā lugā "Pūt vējiņi" ir pazīstama mums jau no tautas gara mantām. Bārenīte ar savu skaistumu, tikumību un dvēseles skaidrību iekaro/dēla sirdi negribēdama, bet mātes meita to nespēj. Raiņa Baibas dzīves tragēdija sākas ar to pašu motivu. Mātes meita Zane mīl brašu jaunekli Uldi. Viņa pati tam piedāvājas un sauc to par savu līgavaini. Bārenīte Baiba negrib par šo jaunekli nekā zināt un

vairākkārt to atraida, jo Uldis ir gan skaists jauneklis, ar labu sirdi, bet tam pārāk strauja daba. Ar rīta vēju viņš nāk no Daugavas, brīvs un nepastāvīgs, kā vēja un ūdens gars. Viņš ir vieglprātīgs un dzērājs tikai tadēļ, ka tam pārāk daudz spēka. Viņš nezina kur to likt un tāpēc dzer, kā pats saka "spēku dzesēdams". Baibas smalkā un skaidrā dvēsele ir iededzinājusi viņā mīlestību un viņš cenšas to saistīt pie sevis ar visiem spēkiem. Beidzot tas viņam arī izdodas Baiba iemīl Uldi, bet šī mīlestība ir tik trausla un vārīga, ka dzīvi panest tā nespēj. Tā ir kā apburts dārzs, kur nedrīkst ne ziedu noplūkt, ne rasu nobirdināt.

Baibai ir draugs, daudz tuvāks par Uldi. Tas ir Gatiņš. Viņi ir auguši kopā jau no bērnības. Bet Gatiņš ir kroplis, vārgulītis un Baibai neapnīk to žēlot, glāstīt un mierināt. Gatiņam Baiba ir visa dzīve:

"Tikai redzēt tavas acis,
Tikai dzirdēt tavu balsi,
Tad man pietiek visam mūžam.

/73.lpp../

Visi no Gatiņa vairās, izsmej to un dara tam pāri. Tik Baiba ir pret viņu laba un to aizstāv:

"Tu no manis neriebies,
Visu manu mūža dienu,
Skaidra, laba - tā tu esi,
Kā Daugava baltu putu,"-

/108.lpp../

Te ir daļa no Dinas un Jāzēpa jaunības mīlas, no Vizbulītes un Induļa. Kad straujais Uldis rupji apvaino Gatiņu, Baibas vārīgā dvēselīte sāpēs aizlūst. Viņa jūt, būs grūti panest dzīvi, jo tā ir tik rupja un nežālīga. Bet sirds vēl turas pie savas mīlestības uz Uldi un ilgojas dzīvot. Baiba neprot savas jūtas ietērpt vieglos rotaļīgos vārdos, un tāpēc viņu pārprot. Viņas kautrība liekas neīsta, Mātes meitas pārmet Baibai, ka viņa bēg tīšām, lai kaitinātu un saistītu pie sevis Uldi ar viltu. Anda to saka arī Uldim pašam:

"Tu tās viltu nepazīsti -
Segu segām acis sedz,
Nem ar varu segas nost,
Aiz tām segām kauna nav".

/81.lpp../

Zane nīst Baibu tādēļ, kā tā atņem viņai līgavaini, un šis naids parlauž Baibas trauslo dvēselīti vidū pušu. Savu mīlestību viņa pārvārēt nespēj, bet nespēj arī laimi

pirkt par citu sāpēm. Viņas sirds grib skanēt visu mūžu skaidri un patiesi. Mātes meitu pārmetumi sāp, bet vēl vairāk sāp, ja grib izraut no sirds ar visām saknēm mīlestību. Paturēt Uldi, bet just savu sirdi tumšāk un neskaidrāk skanam, arī viņa nespēj; tad labāk:

"Pašķiries tu zemīte,

Sedz tu manu augumiņu".

"Pūt vējiņi" /107 lpp../

Tā Baiba nonāvējās. Viņas mīlestība un nāve padara nopietnāku arī pārgalvīgo Uldi un ar ^{mīrušo} Baibu uz rokām viņš dodas projām jaunā dzīvē.

Baibas liktenis ir veidojis arī viņas raksturu. Tā ir strādīga, labsirdīga, bet sevī noslēgta. Citiem tā neuzticas, jo maz ir redzējusi dzīvē mīlestības. Neviens nezina, kas notiek viņas mazajā sirdī, jo viņa glabā to paslēptu smalkā ziedu traukā. Kad dzīve un mīlestība ar varu ielaužas šai brīnumu pilī - tās ir lielas sāpes, un ar tām cīnīties Baiba nespēj. Viņa aizmet savu dzīvi, lai tikai tā nebūtu cita laimei ceļā. Bet mīlestību tā paslēpj dziļi sirdī un paņem, nāvē ejot, līdz. Šī pašai dziedzība gan nav tipiski latviska, jo visos laikos un visās tautās ir bijušas sievietes, kas mīlotā cilvēka dēļ spēj panest visu un atteikties no visa. Latviska ir tikai Baibas sirds

skaidrība un vienkāršība. Brīnišķīgs sāpju skaistums staro pār mazo sedzacīti un šai gaismā viņa top līdzīga mazajai Meterlinka Zelizetei, kļūst arī saprotami Meterlinka vārdi: "Tas, kuŗa dēļ kāds sevi upurē, nekad nav tik laimīgs, kā tas, kas pats sevi ziedo."

Latviešu sievietes tēls ir arī Magone "Krauklītī", Arī šim darbam Rainis ir vielu ņēmis no pazīstamās tautas dziesmas "Krauklīts sēž ozolā". Te tēlota vēl brīva un bagāta seno latviešu saime. Tai nav ne kungu ne kalpu. Visus darbus tā dara kopīgi un arī mantu pārvalda kopīgi. Darba smagumu atvieglo dziesmas. Centrālā figūra te ir pati Magone. Šo tēlu zīmēdams Rainis ir ņēmis par pamatu mūsu tautas dziesmu brīnišķīgos motīvus par brālīti un māsiņu. Magones brālis ir Vents. Tas ļoti mīl savu māsu un tā ir viņa dzīves lielākais prieks. Viņš saka mātai:

"Ak tu manu dvēselīti,
Vēl es tevi paturēšu -
Ne pats ņemšu tautu meitu,
Ne vēl tevi tautām došu!-

Kā rozītei tev ziedēt -
Zelta traukā vizuļot,

Kā bitītei palidot,
Glāžu spārnus vicinot".

"Krauklītis" /334.lpp../

Arī māsa ir dziļi ieslēgusi brāli savā sirdī. Skumjas māc Magoni, kad tā gaida brāli pārjājam no precībām, jo viņa domā, kad brālis pārvedīs līgaviņu, viņš māsiņu/^{vairs} tik mīļi neturēs:

"Ne kājiņas svārkos tīs,
Uz rijiņu kult iedams,
Ne vairs teiks to vārdiņu
Sirds puķīte, dvēselīte".

/326.lpp. /

Un likdama brālim rokas uz pleciem, viņa apliecina tam savu dziļo mīlestību un it kā paredzēdama savu drūmo likteni, solās to neaizmirst pat pēc nāves:

"Vēl es tevis sadzirdēšu,
Kur vairs balss neskanēs,
Vēl es tevīs padomāšu -
Aiz zaļām velenām."-

/330.lpp. /

Tomēr dzīve pie brāļa Magoni pilnīgi neapmierina. Ilgas kā saulainas stīgas vilina viņu uz tālo, skaisto brīnumzemi, kur valda saskaņa starp cilvēku sabiedrību un visumu:

"Saules dārzi, sudrabvārti,
Zelta puķes, zīda ziedi,
Dimantkalni, zili gaisi,
Dvēselītes gaidītājas.-"

/327.lpp./

Magonei trūkst cilvēka, kas to aizvestu uz šo tālo laimes un ilgu zemi. Bet viņa tik ļoti mīl prieku, sauli un dzīvi, viņas sirds ir gaiša, skaidra un cēla. Arī viņa labprāt gribētu dzīvot un kalpot tik savai sirdij, tāpat, kā to dara rīja Baiba, Dina, Vizbulīte un Maija.

Pēc Magones tīko arī daudz precinieku. Brālis saka:

"Krievi, poļi, vāczemieki,
Uz Kurzemi kājas āva".

Bet: -"Ne nu došu, ne tā ies

Ne tie gūs mūs' māsiņu".-

/335.lpp. /

Magone visus preciniekus atraida, arī bajārdēlu Glūdu. Bet Glūds, nespēdams iegūt Magoni ar labu, kopā ar svešzemnieku to nolaupa.

Te Rainis parāda to senās latviešu sievietes tragediju, kas saistās ar līgavas laupīšanas paradumu. Sveši cilvēki var ielauzties brāļa sētā, aizvest viņa māsiņu svešumā pret viņas gribu, to ilgi tur vārdzināt un beigās

nokaut..Brīvu, lepnu jaunavu šis necilvecīgais paradums padara par svešu ļaužu verdzeni. Magone, viena pati svešumā, izmisusi cīnās par savām cilvēka tiesībām un neļauj samīt savu sirdi. Tik ir vēl atlikušās ilgas pēc mīļās dzimtenes - Kurzemes un saulītes. Tur Kurzemē, viņai liekas, arī saulīte silda ļaudis vairāk un siltāk, līdz pašai dvēselei, un Magone lūdzas:

"Saulīt, mīļā māmuliņ -
Panācies šai zemē,
Bez saulītes šie ļautiņi,
Kas tiem sirdis sasildītu .

/425.lpp. /

Svešzemnieka jūgā visi cilvēki ir bez prieka, bez siltuma un sirsnības. Atslēdzniece saka:

"Sirds ir muļķa saules muša,
Aplam darbu darītāja -
Ieslogama krātiņā."

/424 lpp. /

Bet Magone nesaprot, kā var sirdi ieslodzīt krātiņā! Sirds taču ir tāda pati kā saule. Tā silda visu. Bez saules nevar dzīvot. Vismaz tik daudz viņas vajaga, cik mušai uz spārnu gala. Bet bez sirds viņa arī negrib dzīvot.

Tad sāpes izaug tik lielas, kā pietrūkst arī ilgu, ko

mest uz sauli un dzimteni un Magonei atliek tik vēlēties vienu: kaut nāktu nāve, atpestītāja.

"Nu man trūka ilgu ziedu,
Saulīt' slika jūriņā.
Nu es gribu gulēt iet,
Zem to rožu saknītēm".-

/437 lpp. /

Visas lielās ciešanas gūstā Magone panes pacietīgi, un šāda dzīve tai neliekas netaisna. Svešzemnieku par savu vīru viņa izvēlas labprātīgi, kaut gan nicina to vēl vairāk, kā Glūdu. Magoni to darīt pamudina, pirmkārt, tas, ka viņa ilgojas pēc tālas laimes zemes un cer tur atrast labus ļaudis. Otrkārt, Magone baidās, ka viņu atkaņojot varētu notikt asins izliešana un asins aptraipītu viņas smalko un balto dvēseli. Treškārt, Magonei liekas, ka pats liktenis viņai ir lēmis tapt svešzemnieka sievai.

Šī vieglā padošanās liktenim ir raksturīga Magones dvēseles īpašība. Brīvi uzlikdama sev galvā smago sievas rotu svešā zemē viņa saka:

"Pati ņemu, galvā lieku,
Dziļezera smagumiņu.
Uzlikusi nenonemšu -
Kaut vai galvu līdzī ņemtu!-"

/397. lpp. /

Bet ne tik Magonei vien ir raksturīga šī pasīvitāte un padošanās liktenim. Raiņa sieviete, pa lielākai daļai, ir pasīva. Grūtais stāvoklis dzīvē ir attīstījis viņā šīs īpašības, ir palīdzējis nomākt sirdi, noslēgt dvēseli un mācījis dzīvi panest tādu, kāda tā ir. Par laimi nevajag cīnīties, ja liktenis tā būs lēmis, baltā diena atnāks pati. Ne Baiba, ne Vizbulīte nespēj saslieties pretī liktenim, arī Magone ne. Magones dienas paiet smagā darbā. Viņai jāmaļ svešzemnieka labība un viņa to dara nepretodamās. Kas par to, ka līdzī tiek samalta arī viņas jaunā dzīve. Vēl atliek vienīgā un pēdējā bēdu remdētāja dziesma, un Magone priecājas par to pašu:

"Dziesmiņ, manu ilgulīti,

Tu sirsniņu noremdini!"-

/327 lpp. /

Kad brālis ierodas pēc Magones, svešzemnieks māsu nonāvē. Nāve nāk arī viņai kā glābēja, tik ilgas pēc tālās brīnumzemes nosmok krūtīs neziēdējušas.

Pilnīgu un skaidri izveidotu latviešu sievietes tēlu tomēr Rainis nav devis. Ne Baibu, ne *Magoni* viņš nerāda tā, kā lai mēs sajustu tikai tīri latviskās īpatnības. Latviešu sievietes sirds mīļums un labsirdība rak-

sturo gan kā Baibu, tā Magoni, bet pāri paliek arī vēl kas cits, kas ved un rāda ceļu uz Raiņa augsto sievietes ideālu. Rainis netēlo arī sievieti nekad tādu, kāda tā ir, bet kādu tas to vēlētos redzēt. Savu sievietes ideālu viņš rada pats, bet tas aptver tikai daļu no sievietes būtības. Rainis, tāpat kā visi citi vīrieši, sievietē meklē un redz tikai paši sevi. Sieviete ir gan ideāla būtība, bet garīgi vīrietim blakus stāvēt tomēr nespēj. Raiņa sieviete ir vispirms sieviete, un tikai pēc tam cilvēks. Sievietes pasaule ^{ir} mīlestība, kas ārpus tās, tā nav viņas daļa.

Latviešu sievieti vislabāk attēlojusi Anna Brigadere. Te redzam nevien sievieti vīrieša ideālu, bet arī pilnīgi brīvu, lepnu un neatkarīgu būti. Viņa nāk un iet pati, un pati ir savas dzīves un likteņa veidotāja. Lai gan arī šīs sievietes iekšējā vērtības pakāpe arvien atspoguļojas attiecībā pret vīrieti, tomēr te viņa ir vērtēta cilvēciski patiesi, rakstniece raugās uz viņu sievietes acīm. Anna Brigadere dziļi vēro arī sievietes uzdevumus ikdienas dzīvē, jo savā cilvēcības apziņā sieviete nespēj šķirt ideālu no ikdienas. Viņa nevar dalīt savu būtību un grib dzīvot pēc savas augstākās atziņas. Annas Brigaderes sieviete ir reizē intelektuāla un ētiska personība, garīgi augsti attīstīta un tikumiski skaidra.

Viņa aug pati un ar savas apgarotās sievišķības valdzinājumu audzina arī vīrieti uz garīgu saprašanos ar sevi kopīgā cilvēcībā.

Pasaules literatūrā šāda patiesa sievietes dvēseles dzīves izpratne ir Romenam Rollanam. Viņš saka: "Nevien Dievu mēs esam radījuši pēc sava gīmja un līdzības, bet arī to, kas pēc Dieva arvien ir ieņēmis pirmo vietu mūsu domās. Sieviete nekad netiek aplūkota pati par sevi un viņas dēļ. Vīriešus viņa interesē tikai kā mīlētā, vai mīlētāja, it kā visa sievietes būtība riņķotu tik ap šo vienīgo sauli -vīrieša mīlestību".-

Arī Rollana varonēm mīlestība bieži ir dzīves noteicēja, tā tura viņu dvēseles kā grožos. Bet ar pārcilvēcisku spēku. viņas cenšas savu mīlestību vērtēt, par to cīnīties un, ja vajadzīgs, pat pārspēt, lai mīla tās nesamītu dubļos, bet paceltu un apskaidrotu. Sieviete arī jāprot izturēt sevi līdz galam, visos dzīves pretstatos. Pie tam, tas nav sievietes ideāls, bet ikdienas cilvēks ar parastiem trūkumiem un kļūdām. Vīrietī viņa vispirms vēlas sev atrast draugu, personību, sev līdzīgu, kas viņu saprastu. Laulībā tā alkst paglabāt savu domu pasauli, savus uzskatus, savu garīgo "es". Dot visu un visu saņemt arī pretī. Anete "Apburtā dvēselē" saka: Divu cilvēku,

vīrieša un sievietes vienībai nav jātop par savstarpēju saistīšanos. Viņai jābūt divkāršai uzziēdēšanai". Anete grib būt savam vīram vairāk kā sieviete, tā grib būt brīvs un uzticams biedrs.

Rainis par šo sievietes gara pasauli, kas ir ārpus mīlestības, ir domājis maz. Ja ar viņš tēlo sievieti cīņā ar savu mīlestību un pienākumu, tad to viņš nedara tādēļ, lai rādītu tikai sievietes dvēseles dzīves īpatnības un cīņu, bet kādas citas lielas idejas vārdā, kas stāv augstāk par visu.

Piemēram, Spīdola, Dedze - tās cīnās par savu mīlestību, bet ne tikai tādēļ, kā to darīt liek sirds. Pāri visam mirdz uguns un nakts cīņa, gaisma cīnās ar tumsu, tā aizrauj sev līdz arī viņu cēlās un skaistās dvēseles.-

Ja meklētu Rainim līdzīgu sievietes dvēseles izpratni, tad jāsaka: latviešu literatūrā nav otra tāda rakstnieka, kas tā ideālizētu un apgarotu sievieti, kā Rainis. Raiņa tuvākais domu biedrs šajā jautājumā varētu būt Poruks. Sievietes dvēseles skaidrība un mūžīgās mīlestības gaisma gan apstaro visus viņa darbus, bet tai trūkst Raiņa plašuma un spēka.

Raiņa mīlas un saules dziesmas aizskan tālu projam pasaulē un dzīvē, tāstiecas apņemt visu cilvēci. Poruka sirds dzied brīnišķīgi, bet klusi un sapņaini. Viņa

dziesma sauli aizsniegt nespēj.

Pasaules literatūrā mums jāuzklausā ir vispirms Ģete un Ibsens. Šie rakstnieki ir nenoliedzami ietekmējuši Raiņa literārisko darbību. Ģete savu sievietes ideālu ir ielicis Ifigēnijas tēlā. Viņas dvēselē valda skaidrība, tikums un dziļa mīlestība. Ap viņu staro miers un maigums un viņas dvēseles klusā gaisma apmirdz arī tos cilvēkus, kas ir ap viņu.

Arī Grietiņa pārvērš Fausta dvēseles dzīvi. Fausta mūžs pāiet meklējot dzīves augstāko patiesību. Grietiņas pazemīgais maigums, mīla un dvēseles harmonija apskaidro viņa nemierīgo garu un ved to uz augšu, uz skaistumu, uz pilnību. "Mūžīgi sievišķais augšup mūs ceļ," saka Ģete "Fausta!"

/285 lpp. /

Tā ir atziņa, kas plūst mums pretī arī no visiem Raiņa darbiem un rāda mums to sievietes dvēseles spēku, kas var vadīt un veidot cilvēces likteni.

Ibsena sievietes ideāls ir Solveiga. Ar savu ticību, cerību un mīlestību tā atpestī pazudušo Peru Ģintu un dod tā dzīvei piepildījumu un vērtību. Pats par sevi Pers Ģints ir tikai nekur nederīga alvas poga bez āķa, kas jāpārkausē, lai būtu lietājama. Viņš līdzinās sīpolam, kas sastāv tikai no mizām bez kodola. Mūža beigās nedo-

mātas domas, nedarīti darbi, neraudātas asaras, nedziedātas dziesmas apsūdz to par velti nodzīvoto dzīvi. Sirds slīgst neizmērojamā tukšumā un tas ir drausmīgāks par nāvi. Pers Ģints gan pārdzīvo visas cilvēka gara trauksmes, bet arī tās ir tukšas un veltīgas. -Atpestīšanu tam var dot vienīgi Solveigas mīlestība. -

Arī Raiņa darbos saskatām Solveigas tēla pamatlīnijas. Tās veido Raiņa skaistākos un raksturīgākos sieviešu tēlus: Dinu un Vizbulīti. Viņu dvēseles skan līdzī Solveigas lielās mīlas dziesmai, staro līdzī viņas sirds gaismai. Kā Ibsens, tā Rainis - abi rāda mūžīgās sievišķības augsto uzdevumu, rāda sievietes dvēseles hēroismu un karalisko cēlumu. Solveiga glābj Peru Ģintu. Agnese savu mūžu ziedo nepielūdzamajam Brandam, kas grib dzīvē sasniegt visu, vai neko, bet pašu galveno, mīlestību ir aizmirsis. Ingeborga "Troņa tīkotājos" atdāvina sevi Skulem, uzaudzina viņa dēlu un atved to pie tēva teikdama: "Sievietes liktenis ir vienīgi ciest un mīlēt". Arī Ibsens te sievieti ideālizē un veido vairāk mākslas tēlus.

Bet dzīvē nav vienmēr ideāla, tā ir dažādu cīņu, tikumu un netikumu vijums. Tāpēc Ibsens blakus ideālajiem un abstraktajiem domu pasaules tēliem veido arī sievietes, reālās dzīves cilvēkus, kas dzīvo ne tikai ar sirdi

gara pasaulē, bet cīnās arī par savām tiesībām reālajā dzīvē. Tādas sievietes ir Ibsena Nora, Heda Gabler un vēl citas. Tās ir personības, kas ir ietekmējušas arī sievietes emancipācijas vēstures gaitu. Bet Raina un Ibsena ceļi tešķirās. Rainim sievietes cīņa par savām tiesībām reālajā dzīvē sveša, viņš paliek savu domu augstumos un viņa dziesmas atlido kā putni no vientuļas sniega zemes uz dzīvi.

Ibsens tēlo arī sievietes vājības un negatīvās īpašības, Rainis negatīvus sievietes tipus, kaislības un ļaunās dzīves zīmē tikai kā fonu, vai palīglīdzekļus, kas ļauj izcelties viņa skaidrājiem, bet sapņos un ideālos tvertājiem tēliem.

Rainim līdzīgu sievietes dvēseles dzīves izpratni vēl atrodam arī Rabindranata Tagores darbos, sevišķi lirikā. Arī viņam sieviete ir brīnišķīga pasaules rota. Viņa ienes dzīvē daiļumu, kārtību un visu apgāro ar savu mīlestību. Sieviete ir lielākais mīlestības gaismas centrs. Viņa izstaro mīlestību uz visām pusēm un skumjo dzīvi viņas gaišie pirksti pārvērš maigumā un priekā.

Tagores sieviete ir svēta, jo viņa tura savās rokās visas pasaules dzīvību. Viņas sirds dziesma plūst pa visu pasauli, un viņas rokas dala katru dienu neskaitāmas un neaptveramas dāvanas. Viņa ir daļa no paša Dieva:

"Viņa, kas vienmēr dodas atpakaļ pie Dieva, ir viņa paša salduma izstarojums, viņa ir mūžam svaigais daiļums dabā, viņa dejo burbuļojošā straumē un dzied rīta gaismā; ar vilņu šļakatām viņa svētī izslāpušo zemi: un tas, kas MŪ-
žīgi Viens, viņā sašķēlas divās daļās tādā priekā, ka ne-
spēj vairs ilgāk savaldīties un kūšā mīlas sāpju pārpil-
nībā."

Pļaujas laiks /205 lpp./

Visa Tagores lirika ir kā klusa brīnišķīga mūzika, kas līst pār dzīvi un pasauli sievietes dvēseles melodi-
jās. Tā plūst un plūst, paiet mūži, viņa skan vēl arvien, skaņas ir tās pašas, bet viņas liekas mūžam jaunas.

Rainis dzeju krājumos "Sudrabotā gaismā" un "Addio bella" ilgojas pievienoties šai dziesmai, izlauzties cauri dzīves akmens sienām un traukties uz priekšu.

Tāpat kā Tagore, arī Rainis tic, ka sievietei ir dota liela un plaša nākotnes misija. Sieviete jānes mīlestī-
ba tālu prom pasaulē un viņas rokās ir visa nākotnes kultūrā. Tikai mīlestībā ir dzīve un augstākā patiesība.

Tā ir mūzika, kas dzīvībai un nāvei pāri skan un aptver bezgalību.-